

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

Zvyšování kvality života člověka s mentálním postižením v dospělém věku

Improving the quality of life of people with mental disabilities in adulthood

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. PaedDr., Zemková Jaroslava, Ph.D.

Autorka: Eva Čandová

Bydliště: Švastalova Lhota 8

Obor studia: Speciální pedagogika

Typ studia: Kombinované studium

Měsíc a rok dokončení BP: červen 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „*Zvyšování kvality života mentálně postižených osob v dospělém věku*“ vypracovala samostatně a použila jsem pouze zdroje uvedené v seznamu literatury. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

Ve Švastalově Lhotě, 6. 6. 2010

.....

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat všem, kteří významnou měrou přispěli k vytvoření a dokončení této bakalářské práce. Na prvním místě bych ráda jmenovala mou vedoucí práce paní PhDr. PaedDr., Zemkovou Jaroslavu, Ph.D. Díky jejímu odbornému vedení a podpoře má tato práce takovou vypovídací hodnotu, která byla jejím záměrem. Velké poděkování patří také všem pracovníkům i klientům občanského sdružení Stébla za jejich vstřícnou a přátelskou spolupráci při praktické části této práce. V neposlední řadě chci poděkovat své rodině a kolegům za obrovskou podporu během tvorby této bakalářské práce.

Anotace

Tato práce pojednává o kvalitě života mentálně postižených osob v jejich dospělém věku. O aspektech, které na zkvalitnění jejich života působí, které v jejich životech hrají důležitou roli, utváří ho a ovlivňují, ať již to jsou faktory vnitřní (osobnost jedince s postižením, jeho společenské a životní hodnoty, cíle, charakter) či vnější (sociální prostředí, včetně nejrůznějších sociálních zařízení, které svým klientům přinášejí bezpočet podnětů k jejich seberozvoji a sebeuplatnění).

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické části. V teoretické části, jak název napovídá, se zabírám teorií daných fenoménů (dospělost, mentální postižení, kvalita života) srovnávám různé pohledy jak odborníků tak i osob, jichž se tato problematika přímo týká.

V praktické části se zabývám poskytovatelem sociálních služeb – občanským sdružením Stéblo, které vzniklo právě za účelem zkvalitnit život postižených osob. Sleduji a vyhodnocuji, na základně řízených rozhovorů s klienty i s vedoucími pracovníky, jak se jim jejich záměr daří naplňovat.

Klíčová slova: mentální postižení, dospělost, kvalita života, sociální služby, sociálně terapeutické dílny, denní stacionář, chráněné bydlení, sociální podnikání, speciální olympiáda, filmový klub – natáčení filmů, řízené rozhovory

Annotation

This paper discusses the quality of life of mentally handicapped persons in their adulthood. The aspects which the quality of their work life, in which their lives play an important role in shaping it and influence it, whether they are internal factors (personality of individuals with disabilities, their social and environmental values, goals, character) or external (social environment including various social zařízeí that our clients bring numerous complaints to their self-development and self-assertion).

The work is divided into two parts - theoretical and practical parts. In the theoretical part, as the name suggests, is concerned with theories of the phenomenon (adult, mental disability, quality of life), comparing different views of both experts and people affected by this issue directly affects them.

The practical part deals with the provider of social services - Culm civic association, which was established precisely in order to improve the lives of people with disabilities. Monitor and evaluate, at the base of controlled interviews with clients including executives, how they manage to fulfill their intent.

Keywords: mental disability, maturity, quality of life, social services, social therapeutic workshops, day care, sheltered housing, social entrepreneurship, special olympics, a film club - shooting movies, interviews

Obsah

Anotace.....	4
Annotation.....	5
Obsah.....	6
Úvod.....	8
Teoretická část	10
1. Dospělý člověk s mentálním postižením.....	11
1. 1 Dospělost	11
1. 2 Mentální postižení.....	16
2. Kvalita života.....	18
3. Význam sociálních služeb pro zvyšování kvality života postižených.....	22
Praktická část	25
4. Stéblo, o. s. – charakteristika poskytovatele sociálních služeb.....	26
4. 1 Historie.....	27
4. 2 Denní stacionář.....	27
4. 3 Poskytované terapie.....	28
4. 4 Sociálně terapeutické dílny.....	29
4. 5 Volnočasové aktivity.....	32
4. 6 Individuální práce s malými dětmi – integrace do MŠ.....	33
4. 7 Den Stromů.....	33
5. Dlouhodobé projekty občanského sdružení Stéblo.....	33
5. 1 Chráněné bydlení.....	33
5. 2 Sociální podnikání.....	34
5. 3 Speciální olympiáda.....	35
5. 4 Filmový klub – natáčení filmů.....	35
6. Finanční zabezpečení provozu občanského sdružení Stéblo.....	37
7. Řízené rozhovory.....	37
7. 1 Řízené rozhovory s klienty občanského sdružení Stéblo.....	37
7. 1. 1 Příprava řízených rozhovorů.....	37
7. 1. 2 Realizace řízených rozhovorů.....	37

7. 1. 3 Vyhodnocení řízených rozhovorů.....	38
7. 2 Řízené rozhovory s vedoucími pracovníci občanského sdružení Stéblo.	39
7. 2. 1 Příprava řízených rozhovorů.....	39
7. 2. 2 Realizace řízených rozhovorů.....	39
7. 2. 3 Vyhodnocení řízených rozhovorů.....	39
Závěr.....	40
Shrnutí.....	42
Summary.....	42
Seznam použité literatury.....	43
Seznam příloh.....	46

Úvod

Ve své bakalářské práci „Zvyšování kvality života mentálně postižených osob v dospělém věku“, jak již naznačuje její název, se zaměřuji na mentálně postižené osoby, jejich dospívání a charakteristiku dospělosti a hodnotím je z pohledu možností, podmínek, podnětů, které se podílejí na zkvalitnění jejich života.

Z povahy zvoleného tématu vyplývá, že nejprve je zapotřebí v této práci zanalyzovat pojmy dospělost a mentální retardace a jejich vzájemný vztah. Proto jsem teoretickou část rozčlenila na oddíly: dospělý člověk s mentálním postižením, kvalita života a význam sociálních služeb pro zvyšování kvality života mentálně postižených osob.

V oddíle dospělosti se zabývám různými odbornými pojetími tohoto fenoménu, který jak se ukázalo v průběhu jeho zpracování je velmi strukturovaný a není vlastně ani jednoznačně definován. Zatímco řada odborníků nahlíží dospělost spíše z pohledu vytrání psychosomatických struktur osobnosti, neřídka vztažených k věku postiženého jedince, další ji spíše nahlízejí z pohledu jeho schopností osamostatnit se, tj. vyvázat se z péče svého dosavadního sociálního prostředí (rodina, sociální zařízení apod.) a nalézat své uplatnění ve společnosti.

V oddíle „mentální retardace“ se opírám o řadu odborných definic tohoto pojmu, které se snažím srovnávat a hodnotit z pohledu fungování těchto postižených osob ve společnosti, která na ně často i rozdílným způsobem nahlíží a buďto zohledňuje nebo pak do jisté míry potlačuje jejich vnitřní předpoklady pro zvyšování kvality jejich života.

V oddíle „Kvalita života“ jsem analyzovala různá pojetí a názory na tento jev a v průběhu jeho mapování jsem spíše zaznamenala fakt, že tento pojem není zcela přesně definován, ale jeho podstata je osvětlována z nejrůznějších názorových stanovisek a postojů. V tomto oddíle jsem též pojednala o nejrůznějších sociálních službách realizovaných nejrůznějšími sociálními institucemi a organizacemi ať již státní nebo neziskové sféry, které se významně podílejí na zvyšování kvality života postižených osob.

V oddíle „Význam sociálních služeb pro zvyšování kvality života mentálně postižených osob“ ve stručnosti popisuji základní pilíře sociální péče poskytované na území České republiky. Dále charakterizuji jejich záměry a opodstatnění a v neposlední řadě hodnotím, čím konkrétně přispívají právě ke zkvalitnění života své cílové skupiny.

Tyto tři oddíly jsou součástí teoretické části práce.

Když jsem přistupovala k vymezení tématu své práce, už tehdy jsem pocítila potřebu do ní začlenit nejen své vlastní poznatky a zkušenosti ze svého pedagogického působení na postižené jedince, ale zejména doložit to, čím se v práci teoreticky zabývám, zejména zkušenostmi a postupy, které realizuje nějaké sociální zařízení, v němž dochází skutečně k zlepšování kvality života jeho svěřenců. Našla jsem je v občanském sdružení Stéblo, které se mi stalo, z výše uvedených důvodů, místem mého pozorování a následného zobecnění získaných poznatků o životě postižených osob v něm. Předpokládala jsem, na základě toho jak jsem toto zařízení již znala a několikrát osobně navštívila, že právě zde naleznu „cestu“, tedy způsob opřený o mnoho postupů, zkušeností a aktivit těch, kteří je zřídili a vedou, jak klientům v něm učinit jejich život plnohodnotný, v mnohém rozvinutý a přitom bezprostřední a přirozený, a často i radostný a tedy kvalitní. Za tím účelem jsem toto zařízení několikrát navštívila, vedla řízené rozhovory s jeho klienty ale i vedoucími, pedagogy a personálem, které se v práci, její odborné části, pokouším zobecnit a vyvodit z nich závěry, které ve svém souhrnu potvrzují můj výše zmíněný předpoklad. V úvodu této praktické části pochopitelně předkládám charakteristiku tohoto sdružení a jeho činností, tedy i obeznámení s podmínkami, v nichž se pedagogická práce odehrává.

V závěru své práce se vynasnažím objasnit přínos neziskové organizace Stéblo, o. s. pro zvyšování kvality života osob s mentální retardací, tedy na podkladě osobního průzkumu a vlastních zkušeností.

V předložené bakalářské práci využívám pochopitelně mnoha metod a postupů elementární odborné práce, zejména shromáždění a analýzu nejen teoretických, ale jak je již výše řečeno, též praktických a zkušenostních poznatků získaných v průběhu mého výzkumu, jejich selekci a hodnocení, komparaci se závěry teoretických odborných prací z oblasti tématu mé bakalářské práce, dále pak tyto poznatky zobecňuji a pokouším se dospět i k vlastním závěrům na základě jejich hodnocení.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Dospělý člověk s mentálním postižením

„Jednou ze stěžejních rolí dospělosti je role člověka, který viditelně přispívá do společnosti, již je součástí.“ (Šiška, 2005, str. 40).

V této kapitole se zaměřím na dvě stěžejní témata – jsou jimi fenomén dospělosti a pojem mentální retardace. Oba tyto pojmy jsou obsaženy v tématu mé bakalářské práce a z toho důvodu je nezbytné věnovat jim potřebný prostor pro zmapování jejich pojetí z aspektů, které se těmito pojmy zabývají, je studují a popisují.

1. 1 Dospělost

Podíváme-li se na dospělost, jako jednu z vývojových etap života jedince, je třeba ji správně definovat. Dospělost je pojmem dosti nekonkrétním. Její definování dostupné z odborné literatury můžeme použít pouze orientačně, jako záchytný bod či vodítko při určování, kdy již člověk dosáhl pomyslně hranice dospělosti. Kdy se vlastně člověk stává skutečně „dospělým“? To je otázka, na kterou hledá odpověď mnoho odborníků. Při definování pojmu dospělost je nutno rozlišovat dospělost biologickou a dospělost duševní a zároveň respektovat socio-kulturní a právní faktory dané společností. V naší společnosti je jako základním faktorem dospělosti dosažení hranice 18 let věku. Dosažení tohoto věku však není společností akceptováno jako jasně určující změnu mladistvého do statusu dospělého.

Vágnerová (2007, s. 9) ve svých studiích mluví o dospělosti biologické a psychosociální. Biologické vymezení dospělosti je realitně snadné, její dosažení je vázáno na úroveň fyzické zralosti, ale ani to nemá větší společenský význam. Zatímco vymezení psychosociální dospělosti je složitější. Hlavní problém spočívá ve skutečnosti, že tato proměna nebývá jednoznačně časově lokalizována, probíhá u různých lidí v odlišnou dobu. Navíc nemá v jednotlivých složkách stejné tempo (manželství lze uzavřít v době, kdy člověk není ekonomicky zcela soběstačný). Osobnostní rozvoj probíhá na úrovni sebepojetí a ve vztahu k jiným lidem. Individuace směřuje k dosažení stabilní, realistické a přijatelně pozitivní identity. Vývoj vztahu k jiným lidem je zaměřen na vytvoření stabilních, trvalých a oboustranně uspokojivých mezilidských vztahů. V dospělosti se, díky zplození další generace, dosáhne propojení individuálního života s generační kontinuitou. (Diehl et al., 1998, Erikson, 1999, in Vágnerová, 2007, s. 9). Dále Vágnerová dodává, že psychosociálních znaků dospělosti je víc a projevují se v různých oblastech jak změnou osobnosti tak i změnou socializačním rozvoji.

Podle Beneše (1999) je definice dospělosti následující: „*Dospělým ve smyslu vzdělávání je osoba, jejíž hlavní sociální role se dají charakterizovat statusem dospělého a která zároveň ukončila svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému*“.(in Šiška, 2005, s. 39) Tímto tvrzením, jak Šiška uvádí, však Beneš vylučuje z množiny dospělých osoby, které vzdělávání nedokončili, ale v současné době mají možnost si vzdělání doplnit.

Nyní se také naskytá otázka, co je hlavní sociální rolí a co statusem dospělého. Sociální rolí se zpravidla rozumí chování odpovídající určité pozici ve společnosti (např . pozici lékaře, manžela, otce apod.). Pod pojmem sociálního statusu (chápáno jako statusu dospělého) můžeme chápat soubor práv a povinností dospělého, které určují postavení jedince ve společenské hierarchii. Mezi rolí a statusem je zřejmě značná korespondence. Práva a povinnosti, které jedinci společnost přiznává, jsou jako celek v souladu s chováním, které od něho v určitém postavení očekávají. (Langmajer, Krejčířová, 2006, s. 164).

Ovšem v dnešní, rychle se měnící době se korespondence mezi rolí a statusem v menší či větší míře rozchází. Na jedné straně jsou fyzicky téměř zralí a očekává se „dospělé“ chování. Na straně druhé je jejich sociální status velice nízký – vyžaduje se poslušnost, je přítomna vnější kontrola, omezení, často jako u dětí. Navíc se při vymezení role dospívajících často vychází spíše ze zaměření na budoucnost než z přítomných potřeb a zájmů. To vyvolává obrovskou frustraci. Sociální status jednotlivých rodin však není stejný. Mladiství tuto situaci velice pozorně sledují, a může se tak zvyšovat pocit nespokojenosti, obrana proti omezením, která chápou jako nespravedlivá. S tímto úzce souvisí, jak uvádí Farková (2009, s. 41) rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí. Vývoj tělesného růstu a pohlavní dospívání posunuje dolní hranici dospívání do nižšího věku, zatímco složitost společenských požadavků a nároky na vzdělání a profesionální přípravu oddalují dosažení sociální zralosti.(Langmajer, Krejčířová, 2006, s. 164). Zde opět tato nerovnováha mezi fyzickou a sociální zralostí vyvolává problémy, které mohou být patrné v poruchách chování dospívajícího.

Podle Coffielda (1987) se mladý člověk stává definitivně dospělým, stane-li se zaměstnaným. Dlouhodobá nezaměstnanost staví naopak mladého člověka do sociálního neurčita mezi stádiem dětství a dospělosti.

Podle Jenkinse (1989) je dospělost stejně jako další životní etapy sociálním konstruktem. V industriální společnosti brání dosažení statusu dospělosti jiné sociální konstrukty jako je mentální postižení či dlouhodobá nezaměstnanost absolventů škol.

Přestože vymezení statusu dospělosti je nesnadné, existuje několik ověřených faktorů, které dospělosti přispívají či ji naopak brání. Níže uvedené faktory jsou faktory uplatňované v životě člověka se znevýhodněním. Jsou jimi:

- *ukončení školní docházky*
- *získání zaměstnání*

- *odchod z domova rodičů*
- *uzavření sňatku, založení rodiny*
- *administrativní a právní faktory (např.: dosažení zletilosti, trestní odpovědnosti, darování krve a orgánů, držení identifikačních průkazů – občanský průkaz, cestovní pas – zdánlivá banalita, jakou je občanský průkaz, je však pro postiženého důkazem, může být vnímán jako dospělý, který patří do určité organizační struktury a ze které pro něj vyplývají práva, povinnosti a očekávání)*
- *právo volit a být volen*
- *získání sociálních dávek od státu (ačkoliv nižší než odměna za práci ovlivňují míru nezávislosti)*
- *postoje personálu*
- *postoj samotných dospívajících (zda se sami chtějí stát dospělými)*
- *diagnostická terminologie (přirovnání hloubky mentálního handicapu k vývojovým stádiím dítěte)*
- *předsudky a stereotypy společnosti*
(Šiška, 2005, s. 40)

Podle Pipekové (2006, s. 290) je dospělost v obecné rovině charakterizována v podstatě těmito atributy: ukončení studia, získání zaměstnání, uzavření sňatku a založení rodiny, administrativní právní faktory (držení občanského průkazu, pasu, právo volit a být volen), přispívání svou rolí v životě společnosti.

Podle Farkové (2009, s. 44) pro dospělé platí většina následujících charakteristik:

- *koná nějakou produktivní práci*
- *samostatně hospodaří*
- *je schopen spolupracovat bez zbytečných konfliktů*
- *s nadřízenými v práci či při studiu vyřizuje své věci samostatně*
- *má realistické plány*
- *bydlí sám*
- *volný čas je schopen trávit sám*
- *je schopen se stýkat s příslušníky opačného pohlaví bez přílišných zábran a strachu*
- *cílevědomě rozšiřuje svou orientaci v prostředí, v kterém žije a pracuje*
- *aktivně se zajímá a pečuje o blaho rodiny, přátel i širšího společenství*

Všechny výše zmíněné názory a faktory určující dospělost ne úplně postačí ke konstatování zda je jedinec již dospělý či ne. V celku lze však říci, že dospělost je souhrnem všech osobnostních předpokladů a dispozic, jakož i psychosomatických struktur osoby, jejích kompetencí osvojených v procesu učení a rozvinutých sociálních vztahů a to do té míry, kdy jejich „nositel“ je schopen jich zacíleně a zodpovědně využívat k co nejúplnější míře sebeobslužnosti, sociální komunikaci a interakci, uspokojování a naplňování jím samým vytýčených představ, záměrů, plánů svého rozvoje a sebeuplatnění ve společnosti. Nedosáhne-li jedinec této úrovně seberozvoje, pak ačkoliv je již psychosomaticky vyzrálý a tedy věkem dospělý, přesto je na něj nahlíženo jako na bytost nesamostatnou, vyžadující nezřídka strukturovanou péči svého sociálního prostředí a jeho institucí, a tedy nedospělou.

U osob s mentálním postižením jejich deficit zejména společenské vyzrálости a zodpovědnosti za svůj život a jednání kompenzován celou řadou stimulů, které jim poskytují nejrůznější instituce a organizace podílející se na zabezpečení řady jejich psychosociálních funkcí a možností seberealizace. Jimi jsou např.: podporované bydlení, chráněné dílny, denní stacionáře, chráněné bydlení, apod. Tyto organizace jim umožňují realizovat potřebnou úroveň kvality života.

Pokud nahlédneme dospělost z pohledu adaptability jedince v jeho sociálním prostředí, můžeme o ní mluvit zejména od okamžiku, kdy postižený člověk opouští své rodinné prostředí, popř. sociální zařízení, které mu rodinu nahrazovalo. Takto se jedinec vyvazuje z jeho péče a buďto již sám, nebo pak do jisté míry za přispění zmíněných institucí a organizací, začíná relativně samostatný život, stále méně odkázaný na péči svého okolí, a dovede si vytvářet vlastní aktivity směřující k zabezpečení jeho fyzických a sociálních potřeb. Tyto aktivity tak vykazují jeho maximálně možnou míru samostatnosti. Tento okamžik je opravdovým zlomem v životě postiženého jedince a je provázen zpravidla značnou obavou nejen jeho samotného, ale zejména rodičů, hraničící nejednou až s nedůvěrou v to, že svou novou roli zvládne. Na druhé straně ti z postižených osob, které se k tomuto kroku odhodlají tím upevňují své sociální vztahy a fungování ve společnosti, získávají potřebnou sebedůvěru a sebejistotu v realizaci svých každodenních potřeb a posléze se stávají často i velmi prospěšnými pro své okolí a společnost jako takovou. Chybou je, pokud rodiče své dítě nadále přehnaně opatrují a zrazují ho v tomto jeho záměru se osamostatnit a vlastně tak vyzrát a dovršit své dospívání.

Stejně to popisuje Strnadová (2009, s. 52) Rodiče předjímají řadu problémů či potenciálních nebezpečí mívají tendenci k hyperprotektivě svých dospělých dětí s mentálním postižením. Umožnit své dospělé dceři s mentálním postižením co nejsamostatnější bydlení vede samozřejmě i k poznání limitů co se možné ochrany svého potomka týče.

Příkladem vysoké hyperprotektivity a následného handicapujícího chování které vede až k pocitu bezmocnosti a velmi nízkého sebepojetí u mentálně postižených je následující rozhovor

s jednou z účastnic výzkumu: „Chodím nakupovat s mamkou, ale ona je ráda tím, kdo všechno obstará! Já jsem jen hlídač nákupního vozíku. Ona ráda šéfuje!“ (Strnadová, 2009, s. 52).

Rodiče tedy často zpochybňují a podceňují schopnosti a dovednosti svých dospělých potomků, čímž jim prakticky ubírají možnost se osamostatnit, neposkytnou jim tak potřebnou důvěru v jejich vlastních rozhodnutích a činech, čímž jim ve své důsledku brání zažít pocit vlastní odpovědnosti a dospělosti ve svém jednání. Takovýto jedinec tedy nemá ani možnost hodnotit své jednáním, reflektovat a tím si tvořit modely a zkušenosti pro další situace.

Čím více kontroly dospělí lidé s mentálním postižením získají nad svým životem, tím pozitivnější budou jejich zkušenosti s kvalitou vlastního života (Turner, 1995, Wehmeyer, Metzler 1995, in Strnadová 2009, s.).

Nedílnou součástí sebeurčujícího chování je schopnost přemýšlet o budoucnosti a plánovat (Strnadová, s. 97).

Ačkoliv došlo k výraznému posunu v přístupu společnosti k jedincům se znevýhodněním směrem k jejich začleňování, socializaci a adaptaci, přesto bývají nadále vnímáni jako specifická kategorie občanů, které není zcela poskytována možnost být vnímán, jako zcela normální plnohodnotná bytost respektovaná svým okolím s rozvinutými právy a realizovanými potřebami na úrovni ostatních tzv. „normálních“ lidí. Dokladem toho jsou stále ohledy, někdy až ostentativní péče o jejich pohodlí a specifické projevy života, zatímco oni sami by upřednostňovali větší míru přirozeného přístupu svého okolí k sobě samým. Tento přístup by bylo dobré založit na jejich větší samostatnosti v překonávání překážek a obtíží jejich zdravotního či sociálního handicapu s potřebnou mírou podpory, ne však přehnané péče. Proto také stále přetrvává poměrně nepřekonatelný rozdíl mezi většinovou populací tzv. „normálních“ občanů a osob s postižením, které jsou pro tyto stereotypy stále vnímány jako ty, jímž je dospělost upírána.

S jiným pojetím se setkáváme zejména v zařízením sociální péče, ale tím i v celé veřejnosti, kupříkladu ve Francii, kde jsou tyto osoby s postižením vnímány jako zcela normální a samostatné subjekty. Tento přístup se odráží i v mnoha přístupech k nim. Tyto osoby jsou schopny si i ve svých specifických obtížích poradit s vyvstalými životními překážkami, adaptovat se na potřebné úrovni na okolní svět a nevyžadují proto tolik zvláštní péče svého okolí. Tímto přístupem jim jejich okolí v podstatě ponechává mnohem větší svobodu, volbu se samostatně rozhodovat a právě tak řešit své potřeby a realizovat je, a tím vystupují ve společnosti s větším kreditem své dospělosti a společenského uznání.

1.2 Mentální postižení

„Mentální retardace je snížená schopnost (=disability) charakterizovaná výraznými omezeními v intelektových funkcích a také v adaptačním chování, což se projevuje v pojmových, sociálních a praktických adaptačních dovednostech.“¹

WHO posuzuje hloubku postižení (retardace) podle toho, jak dalece se jedinec vzdaluje od modálního průměrného výkonu, který má hodnotu IQ 100. Za hranici považuje IQ 70. Tabulka uvádí rozdělení jednotlivých stupňů mentální retardace podle WHO.

F 70 lehká mentální retardace (IQ 50 - 69)

F 71 středně těžká mentální retardace (IQ 35 – 49)

F 72 těžká mentální retardace (IQ 20 – 34)

F 73 hluboká mentální retardace (IQ pod 20)

F 78 jiná mentální retardace

F 79 nespecifikovaná mentální retardace (Tato kategorie, nespecifikované typy mentální retardace, se používá v případech, kdy je diagnóza úrovně mentálního postižení obtížná nebo ji není možno stanovit. Jedná se často o situace, kdy se mentální postižení vyskytuje v kombinaci s dalšími postiženími, jako je slepota, hluchota atd.).

Změřit úroveň lidské inteligence, popsat a zařadit lidi dle úrovně rozumových schopností fascinovalo již francouzského psychologa Alfreda Bineta, který jako první uvedl standardizovaný test měření lidské inteligence. Touto myšlenkou se zabýval také Lewis Terman. Jeho myšlenkou bylo určit podíl mentálního věku s biologickým a tím zjistit IQ. Původní myšlenka proč měřit IQ byla správně zařadit jedince, kteří dle testů vyžadovali zvláštní pedagogickou pomoc, do vzdělávacího systému, tak aby jim bylo možno co nejvíce usnadnit vzdělávání a potřebnou intervenci, jež nezbytně potřebují ke zkvalitnění svého života.

Měření inteligence však nepřineslo jenom kladné odezvy. Bylo zneužito. Lidská inteligence byla považována za nejvyšší hodnotu, a humanistické ideály a další osobnostní předpoklady a sociální postoje a vztahy zcela ustupovali do pozadí, které zneužila eugenická hnutí, které využila fašistická ideologie ke svým zřídlným záměrům a experimentům jež měly vytvořit podmínky k prosazení „čisté germánské rasy“, nadřazené nad ostatní národy a populace. Zkušenosti zřetelně ukázaly, že tudy cesta nevede a není proto ani správné posuzovat osobnost jedince pouze a ani převážně z pohledu její intelligenční úrovně.²

¹ V roce 1956 Americká asociace pro mentální postižení (Američan Association for Mental Deficienty – AAMD), později přejmenována na AAMR (Američan Association for Mental Retardation). Šiška 2005.

² Toto téma je podrobněji zpracováno v publikacích Lifton, R. J., The Nazi Doctors: Medical Killing and the

Proto se také prioritní měření inteligence setkávalo s řadou odpůrců. Byl předložen fakt, že tyto testy měří pouze analytické aspekty jedince, kdežto pro život dospělého člověka s mentální retardací jsou důležité aspekty tvůrčí a praktické, či tzv. emocionální inteligence. (Valenta, 2003, in Šiška 2005). Dalšími zvučnými odpůrci těchto tendencí jsou Bohdan a Taylor, kteří tvrdí, že testování IQ odebralo velké části lidské populace většinu životních příležitostí.

Podle Švarcové (2000, s. 26) stále více psychologů zastává názor, že měření úrovně rozumových schopností konkrétního člověka je lepším případně velmi hrubý proces, který se stává ještě méně nadějným, pokud jde o hodnocení možností dětí s vývojovými nedostatky.

Měření inteligence také přineslo rozdělení společnosti do „škatulek“ dle jakéhosi stupně a bezduchého čísla, která však bylo a možná dnes stále je některými spoluobčany považováno za primární a nejdůležitější ukazatel o člověku. Tento ukazatel je ovšem pouze mrtvým, konstantním číslem pokud nebude považován jen za jeden z mnoha ukazatelů, které utvářejí osobnost daného jedince. Nahlížení na člověka pouze podle jeho úrovně dosaženého IQ je velmi redukcujícím faktorem složitosti jeho osobnosti, zcela tak pomíjí důležité aspekty, jakými jsou směřování jedince, jeho svět hodnot, kreativitu, empatii a schopnost navazovat velmi hodnotné sociální vztahy a celou řadu dalších osobnostních předpokladů a jejich seberealizačních tendencí.

Zmíněné pojetí redukcující osobnost člověka na jeho měřitelnou inteligenční úroveň je současně prostorem pro zavedení pojmů „normální“ a „retardovaný, mentální, postižený“. Tímto přístupem se společnost dopouští činu bezpráví na lidech s postižením, staví se do role nadřazeného a vyčleňuje takového jedince ze svých zaběhlých struktur, nepřikládá jeho životu potřebnou hodnotu a důležitost. Předem jim tedy vyčlení prostor jejich seberealizace právě onou nálepkou normativní inteligence a jedná s nimi nadále převážně z tohoto zřetele. Tito lidé zmíněným způsobem zmanipulovaní společností, aniž si toho jsou zcela vědomi, podléhají posléze pocitům odevzdanosti a je jim takto předkládána jakási předem předpokládaná neschopnost obejít se bez neustálé pomoci a rad právě oněch inteligentnějších, a to i v případech, kdy by byli schopni jednat mnohem samostatněji, tedy bez odkázanosti na své rádce. Celý tento nesprávný přístup vede k hrubému snižování kvality života mentálně postižených a je potřeba pohled celé společnosti změnit směrem k přijímání postižených jako samostatných jedinců s vlastním životem a jeho prožíváním, vnímáním společnosti a navazování vztahů a uplatňováním právě těch osobnostních předpokladů, které jim pomáhají kompenzovat jejich inteligenční deficit.

O této problematice velmi výstižně mluví Vácha (2008, s. 50) ve své knize *„Místo na němž stojíš, je posvátná země“*: *„Vždycky, když jsme se pokoušeli dělit lidstvo na dvě velké skupiny, na „my“ a „oni“, nikdy to nedopadlo dobře. Bud' přijmeme lidstvo se vším všudy, s lidmi různé barvy*

pleti, různého pohlaví, různého stáří, včetně lidí v komatu a embryí, lidí s různým fyzickým či mentálním onemocněním, buď do kruhu zahrneme všechny příslušníky našeho druhu, nebo jsme rasisté. Pak je již vcelku jedno, zda mimo kruh lidství dáme lidi černé, negermány, lidi, kteří se ještě nejsou schopni bránit, nebo lidi, kteří se už nejsou schopni bránit, děti, ženy, homosexuály, mentálně nemocné nebo jakoukoli jinou skupinu lidí: kruh musí zahrnovat všechny od první buňky po smrt, jinak nemá cenu.“

Asociace AAMR předkládá teoretický model mentální retardace, který je novým způsobem chápání fungování jedince ve společnosti z pohledu hloubky jeho mentální retardace a její podmíněnosti a pozitivního rozvíjení jeho interakcí se sociálním prostředím, tedy společností jako takovou. Zatímco ve starší definici (1983) mentální retardace byla vztažena výhradně k jedinci, nové definice zhruba od roku 1992 dále pak dopracované v roce 2002, ji již chápou jako stav znevýhodnění v důsledku interakce jedince s vnějším prostředím. Tento nový přístup zakládá komplexnější pohled společnosti na socializaci lidí s mentálním postižením. Při tvorbě tohoto pozdějšího modelu bylo využito rozsáhlých poznatků a zkušeností občanů, jichž se tato problematika přímo dotýká a ve svém důsledku napomáhá rozvoji inkluzivních služeb a integračních procesů. (Šiška, 2005, s. 11).

2. Kvalita života

Pojem kvalita života je velmi abstraktní pojem s mnoha výklady. Dá se říci, že pro každého člověka má kvalita života svůj jedinečný význam, který je nepředatelný a neodmyslitelně spjat s osobností daného jedince, s jeho vnímáním společnosti a smyslu a naplnění svého života v ní. Snad jediné, co zůstává pro všechny společné je snaha, pocit, cíl, podstata bytí, být v životě šťasten, tedy spokojen s prožíváním svého života, s prostředím ve kterém jedinec žije a s kterým se vzájemně ovlivňují.

Problematika kvality života je v posledních desetiletích velmi skloňována. Hledají se příčiny kvality života, je snaha o popsání a zachycení těchto faktorů, měření úrovně kvality života. Je zřejmé že kvalita života je spjata snad se všemi vědními obory, počínaje psychologíí, pedagogikou, medicínou, atd., což jenom potvrzuje důležitost tohoto fenoménu a snahu společnosti o zdokonalování života každého jedince a tím tedy společnosti jako celku.

Kvalita života se obvykle popisuje v pojmech jako je soběstačnost, autonomie, důstojnost, seberealizace, spokojenost v rodinných, partnerských a dalších mezilidských vztazích, sociální a kulturní integrovanost, tvořivost apod., jindy jako *“schopnost milovat, pracovat a žít v souladu s danou kulturou”* (Freud, 1993).

Dále je nepopiratelným faktem to, že kvalita života je velmi významnou měrou spjata se systémem hodnot, a to ať již individuálních, subjektivních, nebo pak společenských norem a vzorců jednání.

Je jisté, že se v poslední řadě rozhodujeme podle svých předem zvolených, často velmi vyhraněných představ, jaké si o své společenské roli, kariéře, prestiži během svého života vytvoříme. Tuto selekci a její výsledky ovlivňuje pochopitelně mnoho životních a společenských okolností, postojů, životních podmínek a nás obklopující prostředí. Tyto představy se nám proměňují v individuální a společenské hodnoty, s nimiž se posléze zcela identifikujeme a takřka ve všech životních vztazích se je snažíme realizovat či dokonce prosadit. Je pak velmi důležitá i míra naší sebereflexe, schopnosti sladit své postoje (založené na zmíněných vlastních životních hodnotách) s těmi, které fungují v našem okolí, ve společnosti. Pokud vznikne v tomto vztahu zásadní disproporce, vnímáme sami sebe jako vyčleněné až zbytečné, nepoužitelné a posléze tím frustrované bez schopnosti sociální adaptace. Tam, kde však dokážeme do svých vlastních hodnot vložit společností uznávané a preferované hodnoty, nastává naopak prostor seberealizace, zacílené k společenskému uplatnění a tím i rozvoji naší osobnosti a kariéry.

Chápání své pozice ve společnosti postiženou osobou může být i velmi individuální v závislosti na vlastní životní situaci a jejího prožívání. Lze dovodit, a jistě by se pro to příklady našly, že dvě osoby s relativně stejným charakterem a stupněm svého postižení svou situaci vnímají zcela odlišným způsobem. Zatímco jeden z nich ji hodnotí jako možnost a šanci k sebeuplatnění a dokonce silou své osobnosti může být oporou pro druhé jedince a přínosem pro své okolí, druhý tutéž životní situaci může pojímat jako nepatřičný úděl, který jej drtí, vyčerpává, omezuje v realizaci jeho pracovních i společenských vztahů. Někdy se tyto přístupy mohou měnit i v průběhu vyžívání samotného jedince. Ukazuje se tedy, že samotné postižení a jeho charakter či klasifikace nemusí být tím nejdůležitějším limitem v realizaci osobnosti postiženého a v rozvinutosti jeho společenských vztahů. Tím se však dostáváme v hodnocení postižení a jeho aspektů k fundamentální bázi, která vyvěrá ze zralosti osobnosti postiženého člověka a není primárně odvislá od společenských podmínek, v nichž žije. Znamená to, že tyto podmínky jakkoli působí oním limitujícím a omezujícím charakterem na úroveň kvality života takového jedince, přesto je neméně důležitý způsob, kterým se on s nimi vyrovnává a to opět poukazuje na vyžralost jeho společenských hodnot a odolnost jeho charakteru.

Shalock (2004) nahlíží na kvalitu života jakožto na multidimenzionální konstrukt, který může být hodnocen jak z objektivní, tak ze subjektivní perspektivy. Z objektivní perspektivy analyzujeme sociální aspekty, mezi které bezesporu patří zdraví, vzdělání či životní úroveň. Z perspektivy subjektivní nás zajímá především životní zkušenost jedince. Dále ve své analýze uvádí 8 nejdůležitějších domén kvality života. Jsou jimi 1) *emocionální spokojenost*, 2) *mezilidské*

vztahy, 3) materiální spokojenost, 4) osobní rozvoj, 5) fyzická spokojenost, 6) sebeurčení, 7) sociální inkluze a 8) práva. Z hlediska motivačních aspektů dále tyto domény charakterizuje následujícím způsobem:

- zůstat zdraví a v bezpečí (fyzická spokojenost, materiální spokojenost a práva),
- mít v každodenním životě to, co je pro člověka podstatné, a osoby, které jsou pro člověka důležité (osobní rozvoj, sebeurčení)
- mít příležitost setkávat se s novými lidmi a možnost změnit s kým a kde člověk žije (sociální inkluze, mezilidské vztahy),
- mít své sny a své vlastní cesty (emocionální duševní spokojenost).

Toto Shalockovo pojetí kvality života se potvrdilo ve výzkumu porozumění pojmu „kvalita života“ v různých kulturách. Z výsledku vyplynulo, že se objevovali podobné odpovědi napříč všemi geografickými skupinami, čímž byla potvrzena jeho osmi-faktorová struktura hlavních domén. (Strnadová, 2009, s. 88).

V tomto smyslu by bylo vhodné restrukturalizovat péči o postižené osoby směrem od jejich „opečovávání“ a zajišťování nezbytných životních podmínek, jak se to primárně děje, k stimulům a motivacím posilujících jejich sebedůvěru, sebepojetí, samostatnost, tvorbu životních hodnot a kreativitu, sociálních vazeb na jejich okolí (solidarita, přátelství,..).

Některým z nich kupříkladu jejich náboženské vyznání, víra v Boha, umožňuje snadněji překonávat vyvstálé obtíže života a působí integračně na jejich osobnost, rozvinutí mezilidských vztahů, dodává jim větší pocit bezpečí, které je tedy absencí ohrožení vnějšími společenskými vlivy, a tím větší odolnost vůči nim, schopnosti větší tolerance, založené v odpuštění křivd a bezpráví, nasadit se pro druhé bez ohledu na obtíže, které to přináší, jednat nezištněji a obětavěji a další projevy pramenící z tohoto jejich postoje. Obecněji lze říci, že tyto osoby snáze překračují svá omezení směrem k nasazení se pro druhé. Tam, kde jsou zaujati tímto svým posláním pochopitelně v něm dovedou uplatnit své četné schopnosti a dovednosti a tolik se stále nezaobírat úskalími a podmínkami, které tato realizace poslání obnáší. Kvalita života takového jedince tak získává další dimenzi svého naplnění.

V mnoha případech je pro další rozvíjení osobnosti dospívajícího jedince velmi důležité, nakolik se mu podařilo během svého zrání a dospívání „nashromáždit“ co nejvíce pozitivních životních zkušeností a zážitků, které ho nadále provázejí jeho životem a často mu i pomáhají překonávat úskalí a obtíže jeho života. Velmi dobře to vyjadřuje v závěrečné části Dostojevského románu Bratři Karamazovi jeho protagonista Aljoša, když dává ve chvíli loučení ponaučení a rady svým mladým svěřencům: ‚Uchovejte si své krásné vzpomínky na události a zážitky, v kterých jste byli šťastni; to ony vám budou pomáhat ve chvílích protivenství a útrap překonávat tyto těžké chvíle vašeho života a budou vám světlem, které vás z nich vyvede.‘ (volně parafrázováno). Je

pochopitelné, že všechny pozitivní podněty, životní situace a z nich nám vzešlé zkušenosti proměňují a utvářejí naše další životní postoje a vztahy, v tomto případě se stávají pozitivní motivací našeho života a tím nám umožňují snadněji řešit obtížné životní situace a mezilidské vztahy.

Z výše řečeného vyplývá, že zvyšování kvality života je současně procesem vyzrání osobnosti, v našem případě postiženého člověka a je proto spjato s nasazením jeho veškerých schopností a dispozic, mobilizací vůle, správné volby životní orientace, ochoty ke kooperaci, učení, adaptaci na okolní sociální prostředí a jeho měnící se podmínky, schopnosti sebereflexe a stálého přehodnocování svých postojů a vztahů, schopností včleňovat společenské hodnoty a normy jednání do svých stávajících postojů a vzorců chování, schopností kreativity a přesažnosti svého individuálního života směrem k společenskému uplatnění, včlenění do sociálního prostředí, pracovních vztahů a budování svých pracovních a sociálních rolí. Tento postoj předpokládá též značnou motivaci a vytrvalost v něm setrvat, tzv. „to nevzdat“ a ustavičně obnovovat svou ochotu jít za dílčími cíli, předsevzetími a záměry, v stálé sebereflexi svého směřování a odhodlání. Ve zde nastíněném pojetí by se mohlo zdát, že je tento postoj dostupný pouze několika vyvoleným jedincům, nicméně bez něho či alespoň s využitím jeho základních prvků, by nebylo možné představit si jakýkoli možný rozvoj kvality života. V tomto smyslu je tedy předpokladem a nezbytností pro každého jedince, který svůj život chce učinit smysluplným a hodnotným.

V případě závažnějšího postižení nemůže ovšem předpokládat u takového handicapované osoby tak vysokou míru sebereflexe, zodpovědnosti, motivace, kreativity a dalších významných postojů a schopností jimiž se vztahuje ke svému společenskému prostředí. Často v seberozvoji takovéto osoby půjde pouze o vytváření základních životních, společenských návyků, postupů jejich fungování tedy o nácvik triviálních dovedností navazovat elementární sociální vztahy a zabezpečovat své nejzákladnější životní potřeby, s maximální podporou a využitím všech dostupných podnětů ze svého sociálního prostředí, které jim často zprostředkovávají nejrůznější odborné sociální a zdravotnické instituce a organizace.

Stejně jako píše Švarcová o nutnosti posuzovat každého jedince individuálně a neodepřít mu, ba naopak zajistit, potřebnou, ne však hyperprotektivní a přehnanou, podporu v osobnostním rozvoji.

Psychika mentálně retardovaných v sobě skrývá řadu dosud neodhalených možností v oblasti specifických vloh, kreativity, intuice, empatie apod. Každý mentálně retardovaný jedinec je svébytnou bytostí s vlastními lidskými potřebami i problémy a s vlastními vývojovými potencialitami, které je možné a nutné podporovat a rozvíjet (Švarcová, 2000, s. 27).

Paradoxem života postiženého a našeho náhledu na něj by mohl být závěr, že život bez postižení je často předem vnímán jako hodnotnější, protože je zdánlivě snadnější a

bezproblémovější. Vůbec to však nemusí být pravda. Bezpochyby najdeme celou řadu příkladů toho, jak postižený člověk, smířený se svým handicapem, avšak s velkou vůlí a cílevědomostí svá omezení překonávat, dostatečně motivovaný k činorodosti a kreativitě a k svému uplatnění v společenském životě, dokáže nezřídka realizovat své, často i náročné představy, sny a cíle a celým svým úsilím svůj život realizovat na vysoké úrovni jeho kvality. Naopak bychom našli celou řadu zcela zdravých lidí, kteří dovedou docela promarnit své životní ideály a šance, včetně „utopit“ je v alkoholu, drogách či jiných závislostech a ze svého života učinit doslova pouštinu. Samotné postižení se všemi jeho handicapem, omezeními, tedy v důsledku nemůže být oním faktorem, který o kvalitě života rozhoduje.

Dosud jsem nahlížela na vytváření a rozvoj kvality života spíše z nitra postiženého člověka. Nelze však přehlížet, že významnou roli zde hrají též společenské aspekty, podmínky a motivační stimuly, které mu předkládá jeho sociální prostředí prostřednictvím nejrůznějších, zvláště sociálních institucí a organizací.

Potřeba uchopit, popsat, změřit kvalitu života vyplývá z potřeby hlouběji a kvalitněji pochopit vnímání svého sebeurčení a kvality svého života jednice s postižením za účelem zkvalitnění poskytovaných služeb jemu a jeho rodině. Na základě přesnějších a podrobnějších informací z této oblasti bude poté možno efektivněji a rychleji reagovat na potřeby postižených.

3. Význam sociálních služeb pro zvyšování kvality života postižených

Prostředníkem ku pomoci a zkvalitňování života postižených jsou v naší společnosti mimo jiné poskytované sociální služby, které mají tento cíl ve svém záměru.

Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů.

Cílem služeb bývá mimo jiné podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, jeho návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování původního životního stylu, rozvíjet schopnosti uživatelů služeb a umožnit jim, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život, snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem jejich života. Základními činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační

činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Sociálními službami poskytovanými na území ČR jsou tyto: sociální poradenství, sociálně zdravotní služby, sociální rehabilitace, osobní asistence, pečovatelská služba, průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba, služby rané péče, podporované bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, stacionáře denní a týdenní, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, azylové domy, domy na půl cesty, chráněné bydlení, kontaktní centra, telefonická krizová intervence, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče a doléčovací, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terapeutické komunity a terénní programy.

Sociální služby mají v České republice tři pilíře – sociální poradenství, sociální péči a sociální prevenci. Sociální poradenství jako nedílnou součást všech sociálních služeb.

Služby sociální péče jako služby, jejichž cílem je zabezpečovat základní životní potřeby lidí, kteří nemohou být zajištěni bez péče jiného člověka. Služby sociální prevence, které slouží k předcházení a zabraňování sociálnímu vyloučení lidí ohrožených sociálně negativními jevy.

Tyto formy sociální intervence se tedy stávají významným prostředkem podpory v péči o člověka s postižením.

Vznik a existence těchto mnohých zařízení je podmíněn zřizováním buďto ze strany obce nebo pak ponejvíce neziskovými organizacemi. Tyto vykrývají nedostatečnost zabezpečení těchto osob po ukončení povinné školní docházky. Problémem však zůstává, že tato centra nejsou celoplošně vytvářena státem, ale jejich vznik je odkázán výhradně na společenské iniciativy nejrůznějších neziskových organizací – spolků, sdružení, apod. Zpravidla bývá jejich financování realizováno za významné pomoci evropského sociálního fondu se současnou podporou státu, případně též jeho další dotační politiky a nezřídka i s významnou výpomocí sponzorů.

Většina těchto neziskových organizací připravuje dále své svěřence na budoucí povolání a samostatné bydlení v rámci tzv. chráněných dílen a chráněného bydlení. Dále jim zabezpečují některé z odborných péčí v podobě rehabilitací, terapií a dalších forem vzdělávání a pracovních činností. Základními fázemi, kterými by měl v ideálním případě jedinec s postižením jít jsou: denní centra a stacionáře, chráněné dílny, přechodné pracovní programy, přechodná zaměstnání, běžná zaměstnání. Ne však každý je schopen dosáhnout vytyčeného stavu až po umístění do běžného zaměstnání. Avšak každá z těchto etap se mu stává velmi prospěšným přínosem pro jeho seberealizaci a společenské uplatnění.

Zmíněná sociální zařízení a pracovní rehabilitační centra zajišťují nejen potřebnou sociální péči a sociální podmínky života postižených osob, svých klientů, ale ve svých důsledcích též významně ovlivňují motivaci svých svěřenců k realizaci svého osobnostního rozvoje a další jejich

postoje a vztahy k sociálnímu prostředí směrem k hodnotnému prožívání svého místa ve společnosti. Nezřídka tedy pomáhají svým klientům ke zvýšení jejich sebedůvěry, schopnosti překonávat obtíže, rozvíjet svou komunikaci s okolím, navozovat a realizovat tvořivé přístupy k řešení problémů, obtíží či životních a pracovních úkolů a účinně hledat a nacházet své pracovní a společenské uplatnění.

Každé z těchto zařízení je ovšem jinak profilováno, v některých z nich se odehrává spíše péče o obslužnost klientů a jejich základní fungování v tomto prostředí a ve vztahu k jeho nejbližšímu okolí, zejména k ostatním klientům, další z nich pak poskytují rozmanité služby v podobě nejrůznějších volnočasových aktivit, rozvíjení pracovních návyků a dovedností, vzdělávání a další výchovné procesy, dále též v podobě přípravy klientů na jejich samostatný život a společenské uplatnění.

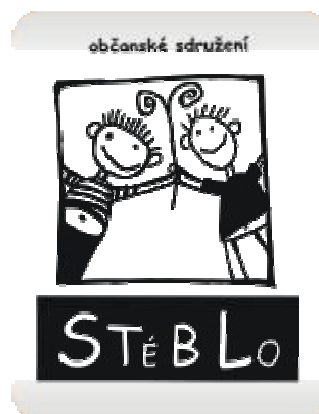
Tato zařízení se ve regionu Dobříšska, z kterého čerpám informace a zkušenosti a na něž se v práci zaměřuji, mají poměrně nedávnou historii, vytvářela se v tomto regionu v posledních pěti letech, s výjimkou ústavů sociální péče, které mají už svou dlouhodobou tradici v sociální péči o postižené.³

Zvláštní místo mezi těmito sociálními zařízení zaujímá občanské sdružení Stéblo, které je v současné době denním stacionářem a poskytovatelem sociálně terapeutických dílen, a zamýšlí ve svém rozvoji vybudovat chráněné bydlení pro své klienty a vytvořit pro ně nová pracovní místa v podobě sociálního podniku. Tento záměr je v této oblasti zcela ojedinělý a ve svém dopadu na klienty velmi všestranný, protože zahrnuje do své péče jak jejich rozvíjení v oblasti vzdělání, výchovy, sebeobslužnosti, tak i mnoho tvořivých aktivit rozvíjející jejich kreativitu a pracovní návyky, tak ale i jejich samostatnost a dospělost, výše zmíněnými formami chráněného bydlení a zaměstnání. Z těchto důvodů jsem svou práci zvláště v její praktické části soustředila právě na tuto organizaci.

³ Výčet těchto zařízení uvádím v příloze č. 1 v závěru práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

Stéblo, o. s.

Úvod

V praktické části této práce chci dostupnými prostředky doložit, nakolik občanské sdružení Stéblo skutečně přispívá ke zvyšování kvality života postižených. Nejdříve jsem se zaměřila na prozkoumání cílů tohoto sdružení, pro které vzniklo, dále aktivit, kterými je záměr Stébla realizován. Využívám k tomu dále metodu řízených rozhovorů s klienty Stébla. Těmito rozhovory chci doložit že zde skutečně dochází ke zvyšování jejich kvality života, a to jak v oblasti jejich představ jejich životě ve své podstatě, tak i o dalším jejich působení ve společnosti, pracovním uplatnění, osamostatněním se, které je podporované možností využít chráněné bydlení. Sleduji tedy, zda a jak za přispění občanského sdružení Stéblo dosahují relativně plné dospělosti se všemi jejími atributy (viz. teoretická část – kapitola 1.1 Dospělost).

Nejprve charakterizuji občanské sdružení Stéblo, důvody pro něž vzniklo, na koho se zaměřuje, jeho záměry a cíle a poté konkrétní aktivity, které nabízí postiženým. V neposlední řadě projekty, jimiž se v současné době zabývá, nebo kterými se do budoucna zabývat bude, a které tímto přispívají k realizaci záměru, jež si zakladatelé Stébla vytyčili.

Dalším důležitým zdrojem poznatků mi jsou řízené rozhovory s klienty Stébla, ve kterých klienti svými odpověďmi sami dokládají, že Stéblo výrazně přispívá ke zvyšování kvality jejich života.

4. Stéblo, občanské sdružení

Občanské sdružení Stéblo je nezisková organizace, která si klade za cíl zrovnoprávnit a zlepšit kvalitu života zdravotně postižených občanů. Stéblo v současné době provozuje denní stacionář a sociálně terapeutické dílny. Obě tyto služby jsou určeny osobám s mentálním, tělesným, psychickým či kombinovaným postižením.

Zaměření občanského sdružení Stéblo a představy jeho zakladatelů vycházejí z etického přesvědčení, že děti, mládež i dospělí s postižením jsou rovnoprávní občané se stejnými právy na šťastný život, jako mají všichni ostatní lidé. Ke svému životu potřebují, jako každý jiný, adekvátní materiální zázemí, pocit bezpečí a citové opory. Měla by jim být dána šance prožít pocit vlastní prospěšnosti a dozrání do dospělosti (v pojetí samostatnosti a společenského, zejména pracovního uplatnění) a smysluplného naplnění v prožití kvalitního života.

4. 1 Historie denního stacionáře

Občanské sdružení Stéblo bylo zaregistrováno v roce 2004 a vlastní provoz denního stacionáře byl zahájen dne 5.9. 2005 v obci Borovice nedaleko Dobříše. Denní stacionář vznikl v prostorách bývalé ZŠ Borotice, které občanské sdružení získalo od obce Borotice za symbolický nájem 1 Kč ročně.

4. 2 Denní stacionář Stéblo

Služby denního stacionáře jsou zaměřené na péči o handicapované osoby z přílehlých regionů (Dobříš, Sedlčany, Mníšek pod Brdy, Nový Knín,.....). Jedná se převážně o osoby se speciálními potřebami, které ukončili školní docházku a vzhledem ke svému postižení nenachází další uplatnění. Sdružení Stéblo se snaží poskytnout těmto osobám komplexní péči. Obsah denního stacionáře spočívá v nabídce stimulačních aktivit, jejichž cílem je udržet a rozvinout úroveň mentálních funkcí každého klienta.

Ambulantní služby jsou uživatelům poskytovány dle zákona o sociálních službách 108/2006 Sb. Služba je poskytována dětem i dospělým se speciálními potřebami (mentálním, tělesným, kombinovaným i zdravotním postižením) bez omezení věku.

Služba umožňuje zdravotně postiženým uživatelům trávit část dne ve stimulačním prostředí, které se snaží co nejvíce rozvíjet celkovou stránku jejich osobnosti, umožnit jim kontakt s vrstevníky a místním společenstvím.

O klienty se starají speciální pedagogové, výtvarný pedagog a osobní asistenti. Současný stav personálu je v úvazku 4,05 osob zaměstnaných v denním stacionáři a 3,85 osob zabezpečujících chod sociálně terapeutických dílen. Dále zde pracují 3 dobrovolníci.

V současnosti navštěvuje denní stacionář Stéblo 19 klientů ve věku od 7 do 51 let, průměrný věk klientely je 23 let. Většinová skupina klientů Stébla se pohybuje kolem věku 30 let.

Stéblo poskytuje svým klientům v rámci denního stacionáře další vzdělávání v oblasti všeobecného rozvoje (matematika, český jazyk, psaní, čtení, anglický jazyk). Tuto službu využívají klienti, kterým to jejich postižení dovolí. Dále jsou pro všechny klienty a pro klienty s dalším specifickými vzdělávacími potřebami nabízeny edukativní bloky, které vycházejí z předem daných a dle vzdělávacích plánů vypracovaných témat. Tyto konkrétní témata (např. nácvik manipulace s penězi, základy etikety – nácvik společenského chování, nácvik péče o oblečení, nácvik práce

s přiborem apod.)⁴ probíhají souběžně a klienti mají možnost si podle svých potřeb a zájmů sami zvolit, který z těchto bloků budou absolvovat. Bloky se po týdnu obměňují, a tím je zajištěno, že se klienti seznámí a zdokonalí ve více ohledech. Tyto aktivity se realizují ve skupinách klientů, kde je uplatňován jak zřetel skupinové práce tak i individuálního přístupu k jednotlivým účastníkům. Klienti jimi tedy postupně procházejí a získávají tak potřebné návyky a dovednosti v daném oboru činnosti.

4.3 Poskytované terapie

Dalšími podněty, které blahodárně působí na rozvoj osobnosti klienta a přispívají tak ke zkvalitnění jeho života jsou terapie, které mají ve Stéble své pevné místo a jsou klienty pravidelně a s oblibou využívány.

Canisterapie

O možnostech terapeutického přínosu malých zvířat pro zlepšení kvality života lidí nějakým způsobem znevýhodněných se zmiňuje nejenom Vágnerová (speciální pedagogika, 6, 1996, 2, s. 1-10, in Titzl Boris, Partnerství člověk – pes a jeho využití pro podporu osob znevýhodněných) a nadto ještě podává toto tvrzení: „ *Když člověk přestane pohlížet na psa jako na svou prodlouženou ruku, nástroj, pomůcku a ten se mu stane partnerem, teprve pak se člověk sám dostane na vyšší rovinu kvality života, aniž by pes-pomocník pozbyl cokoli z toho, k čemu byl vycvičen.*“

Není tedy pochyb o velkém přínosu canisterapie pro lidi se znevýhodněním. Pomocí této terapie klienti rozvíjejí svoje schopnosti a dovednosti a kompenzují své nedostatky (handicapy). Např.: pomáhá rozvoji hrubé i jemné motoriky, podněcuje verbální i neverbální komunikaci, rozvíjí orientaci v prostoru a čase, rozvíjí sociální citění, poznávání a složku citovou, apod. V neposlední řadě má velký vliv na psychiku a přispívá k duševní rovnováze a motivaci pacienta, klienta.

Muzikoterapie

Muzikoterapie je starodávná léčebná metoda používající hudbu jako terapeutického prostředku. Má blahodárné mnohostranné léčebné účinky na zdraví člověka a je využívána v mnoha léčebných oborech. Hudba je také sama o sobě komunikací, proto umožňuje oslovení a porozumění i tam, kde jsou narušeny běžné mezilidské kontakty. Hudba jako lék působí buď ve formě receptivní (samotný poslech hudby) nebo pak aktivní, tedy provozování hudby. Aktivní muzikoterapie je účinná při rozvoji psychicky i somaticky zaostalých dětí. Významná je také léčba postavená na

⁴ Přehled nabízených aktivit denního stacionáře Stéblo v příloze č. 2.

práci s vlastním hlasem, resp. zpěvem - hlasová terapie.

V rámci denního stacionáře poskytuje Stéblo svým klientům též pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, osvětovou činnost.

4. 4 Sociálně terapeutické dílny

„Ustavičná práce se usnadňuje návykem.“ Démokritos

„Práce je otec štěstí.“ B. Franklin

„Tělesná práce osvobozuje od duševních bolů.“ La Rochefoucauld

Těmito citáty uvádí Stéblo charakteristiku své další aktivity a tou jsou sociálně terapeutické dílny. Vycházejí z přesvědčení, že stálá činnost, napomáhá člověku snadněji zvládat nesnáze denního života, tím spíše nesnáze duchovního rázu. Tak jak jistě všichni dobře známe píseň autorů Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře „Dělání, dělání, všechny smutky zahání“; stará pravda, moudrost našich předků nám připomíná, jak zahálčivá činnost ubližuje člověku především na duchu.

V dnešní době, kdy je velmi náročné získat práci pro běžného občana bez postižení, se snaha o zapojení spoluobčanů s postižením na trh práce ještě komplikuje. Dále lidé s postižením jsou znevýhodněni na trhu práce hned v několika oblastech. Mezi nezaměstnanými zaujímají svou četností první místo a za odvedenou práci většinou dostávají nižší mzdu. Přestože se soudobá společnost v pohledu na osoby s postižením a jejich zaměstnávání značně „kultivovala“, stále přetrvávají předsudky jak zaměstnavatelů tak i potenciálních kolegů na spolupráci s člověkem s postižením.

Lidé s mentálním postižením jsou třikrát až čtyřikrát více nezaměstnaní, než lidé bez tohoto postižení. Navíc je u nich větší pravděpodobnost zaměstnání v nekonkurenčním prostředí.

(Verdonschot et al. 2009, in Strnadová, 2009, s. 61).

Další velikou překážkou bývá i doprava do zaměstnání.

Uplatněním se na trhu práce postoupí takovýto jedinec o nezanedbatelný krok kupředu v naplnění kvality svého života a dospělosti. Je však v dnešní době vůbec možné „vylézt“ na ten další pomyslný schůdek směrem k dospělosti a naplnit tak kvalitu svého života? Ano, je, ale je k tomu zapotřebí aktivit a snahy celé společnosti. Především nestátní neziskové organizace k naplnění tohoto záměru přispívají nejvíce. Jako přípravu na budoucí povolání poskytují pro své klienty nejrůznější formy pracovních diagnostik, motivačních kurzů, programy pracovní terapie, v nichž

umožňují klientům osvojují si základy činností, dovedností, kterými se do budoucna chtějí zabývat a najít v nich své pracovní uplatnění.

Pracovní terapie je jedna z hlavních náplní programu v denním centru Stéblo. Vychází se z předpokladu, že nečinnost vede ke zhoršení psychického i zdravotního stavu. Konkrétní cílem pracovní terapie je vypěstovat u lidí s postižením některé pracovní dovednosti a návyky, naučit je jednoduché pracovní úkony vedoucí ke konkrétnímu výsledku. Základním cílem je měl klient ze své činnosti radost, aby si osvojil nové dovednosti, viděl výsledky své práce a tím zvyšoval míru sebedůvěry, pocit sounáležitosti se společností, jakožto člověka, který je společnosti přínosem a její produktivní součástí. Pracovní terapie tedy směřují k využívání osvojených činností a dovedností v soukromém životě klienta a zvýšení šancí na zapojení do běžné společnosti a uplatnění na trhu práce i v nechráněném prostředí.

Tyto služby sociálně terapeutické dílny jsou poskytovány osobám po ukončení povinné školní docházky do 64 let věku.

Sociálně terapeutické dílny nabízejí:

- pracovní terapii
- individuální přípravu na nástup do zaměstnání
- nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začleňování
- podporu, vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností

Do března 2007 probíhala pracovní terapie z větší části v jedné ze dvou tříd bývalé školy, kterou Stéblo v Boroticích obývá. Byl zpracován projekt na přestavby nevyužívaných šaten. Díky finančním prostředkům z Nadačního fondu J&T byl projekt v lednu až květnu 2007 realizován. Stéblo tak získalo tři nové místnosti, dvě dílny a jeden sklad. Jedna dílna je určena pro práci s keramikou a druhá pro textilní a košíkářskou dílnu.

V nových prostorách je možné snadněji uplatňovat individuální přístup ke klientům a jejich potřebám. Díky tomu vzrostla kvalita práce i její efektivita. Klienti se v dílnách pravidelně střídají tak, aby se každý zúčastnil všech forem pracovní terapie.

Keramická dílna

Práce s keramickou hlinou patří k prvním pracovním-výtvarným aktivitám Stébla. Při keramice se vytváří dekorační i užitkové předměty do domácnosti – např. šperky, plastiky, misky, stojánky na ubrousky, talíře, hrnky, podložky, aromalampy, cukřenky, dlaždice, misky a mnoho dalších.

Košikářská dílna

Košikářská dílna funguje od otevření denního stacionáře. Klienti se učí pracovat s materiálem a vytvářet základní košíkářské výrobky z pedigu. Sortiment obsahuje podložky, misky, ošatky a zavíratelné koše, tzv. špiňáky. Zvláštní sortiment tvoří oplétané keramické misky.

Tkalcovská a šicí dílna

Tkalcovská a šicí dílna je součástí pracovní terapie od února 2007. Za prostředky získané na projekt "Denní centrum-pracovní terapie" a výtěžek benefiční výstavy "Přes mosty" byly pořízeny tři šicí stroje, dva kolíkové stavy a jeden čtyřlístový stav.

Od počátku dílny se výroba zaměřila na šití návrků na boty, tašek a polštářů. Barvila se trička a prostírání. V současnosti se v dílně hlavně připravuje materiál na tkaní, vyrábí se podsedáky a koberečky na stavech, batikují a potiskávají tašky a trička.

Tiskařská a výtvarná dílna

Výtvarná výchova nabízí svým klientům práci s barvami a různými techniky malování a kresby s využitím alternativních metod práce pro klienty s tělesným postižením neumožňující jim klasickou práci se štětcem a dalšími výtvarnými prostředky. Klienti mají možnost naučit se malovat ústy, nohama, kompenzovat svoje postižení a skrze výtvarnou činnost zažívat úspěch ze svého výtvoru, malby, vychutnat si kompozice barev a svobodu ve vyjádření sebe sama kresbou, malbou či jinou výtvarnou technikou. Veřejností velmi oblíbené výrobky z těchto dílen jsou například originální přání a pohlednice, textilní tašky a polštářky, dárkové tašky a sáčky.

Svémi výrobky se poté klienti prezentují na pravidelných každoročních akcích jako jsou např. zahradní slavnost, vánoční besídka, den stromu apod. Na těchto akcích, převážně jarmarků, klienti své výrobky sami prodávají návštěvníkům.

Přináší jim to uspokojení - radost že se jejich práce lidem líbí, osvojují si dovednosti prodeje, obsluhy zákazníků a komunikace s nimi, formy společenského vystupování, balení svého zboží, počítání a inkasování peněz a kalkulace tržby a prožívají tak pocity své prospěšnosti, úspěšnosti a společenského ocenění a významu a skutečnost, že přispěli svou měrou k prospěchu svého zařízení.

Zahradnická dílna

Součástí bývalé školy v Boroticích je také zahrádka, která je využívána k nácviku a

získávání dovedností péče o pozemky. Klienti se zde učí nejenom pěstovat základní druhy zeleniny, bylin a koření, ale také udržování pozemku, estetické cítění, nutnost opakované a pravidelné činnosti k udržení upravené zahrádky, učí se základní dovednosti a pravidla pro péči o půdu jako takovou, používání zahradnických nástrojů, vnímání rytmu přírody a vhodnosti pro konkrétní zahradnické práce. Borotická zahrádka se také pyšní několika ovocnými stromy. V denním stacionáři se produkty zahrady plně využívají v kuchyni při nácvičování vaření. Kromě těchto klasických zahradnických prací se také dbá na úpravu celé zahrady. V rohu zahrady vybudovali klienti společně s personálem okrasné jezírko, které zdobí nejenom ozdobná vrba, ale i mnoho krásných květů. Neodmyslitelným místem na této zahradě je také posezení s ohništěm. Kromě již uvedených činností klienti vypomáhají s veřejně prospěšnými pracemi v okolních obcích.

Úklidová dílna (domácí práce)

Domácí práce jsou běžnou součástí každodenního života všech lidí a pro každého z klientů tou nejzákladnější složkou sebeobslužnosti a samostatnosti. Nácvičování těchto dovedností je pro kvalitní život zdravotně postižených nezbytný. Klienti jsou v rámci pracovní terapie maximálně zapojeni do činností souvisejících s provozem denního centra. Podílejí se na uklízení, mytí nádobí, praní, žehlení a vaření. Osvojují si tyto dovednosti a tím výrazně podporují své zdokonalování v péči a vedení domácnosti.

Čištění interiérů aut

Velmi vítanou službou pro každého motoristu je jistě čištění interiéru aut. Klienti pod vedením asistenta auto vysají, umyjí okna vevnitř i zvenku a vyleští palubní desku. Na požádání je možné vyčistit sedačky a potahy vodním vysavačem. Čas strávený čekáním na své jako nové auto mohou „zákazníci“ příjemně využít a to oddechem u kávy či čaje v prostorách denního stacionáře. Tato služba je veřejnosti nabízena dvakrát v týdnu vždy odpoledne.

4. 5 Volnočasové aktivity

Občanské sdružení Stéblo jako nadstavbu svých základních aktivit (denního stacionáře a sociálně terapeutických dílen) poskytuje také nejen pro své klienty, ale pro celou veřejnost volnočasové aktivity, v současné době v podobě výtvarného kroužku. Tímto podporuje další integraci dětí i dospělých v naší společnosti.

4. 6 Individuální práce s malými dětmi – integrace do MŠ

V rámci denního stacionáře se pedagogičtí pracovníci věnují malým dětem se speciálně vzdělávacími potřebami, které jsou volně integrovány v sousedící Mateřské škole Borovice. Děti dochází do Stéblově pravidelně každý den na půlhodinový vzdělávací program, který je naplňován v souladu s individuálním vzdělávacím plánem stanoveným speciálním pedagogem.

4. 7 Den stromů

Svou pozornost Stéblově zaměřuje také na ekologii, jako nezbytnou součást našich životů, a života každého jedince zvlášť.

Slavnostní „Den stromů“ vychází z celosvětového svátku, který vznikl v 19. století ve Spojených státech amerických v Nebrasce, kde novinář J. Sterling Morton začal v okolí svého domu sázet stromy, protože zdejší krajina byla na vegetaci velmi chudá. Dokázal navíc přesvědčit lidi o tom, jak je zeleň užitečná, že zastavuje erozi půdy a poskytuje ochranu před sluncem.

Stéblově se tedy k těmto oslavám připojilo čímž připomíná důležitost péče o naše životní prostředí. Vrcholem a symbolem celého dne je potom samotné zasazení stromu klienty Stéblově.

5. Dlouhodobé projekty občanského sdružení Stéblově

5. 1 Chráněné bydlení

V současné době se vedoucí pracovníci Stéblově věnují také projektu - výstavbě „chráněného bydlení“⁵. Stavba se nachází nedaleko denního stacionáře, přímo v obci Borovice.

Chráněné bydlení je komplexní residenční služba, která poskytuje klientům podle jejich individuálních potřeb takovou podporu, aby mohli v maximální míře vést běžný způsob života. Klienty chráněného bydlení mohou být lidé, kteří jsou v důsledku nemoci nebo postižení dlouhodobě či trvale znevýhodněni.

Chráněné bydlení vzniklo jako reakce na naléhavé výzvy, které vzešly z tvorby dokumentu komunitního plánu sociálních služeb města Dobříše, do kterého se zapojily také zakladatelky

⁵ Obrazová dokumentace v příloze č. 3.

Stébľa, a tedy spolurozhodují o budoucí podobě a vytváření nových sociálních služeb v tomto regionu. Rozhodly se tedy v obci Borovice vystavět chráněné bydlení společně s odlehčovací službou, ve kterém by mohly bydlet osoby se zdravotním postižením. Ve sledování současného trendu v této oblasti, kterým je uplatňování individuálního přístupu k osobám s postižením a snaha, aby mohly tyto osoby zůstat ve svém přirozeném prostředí, nejlépe co nejbližší své rodné obci, se myšlenka vystavět toto bydlení právě v obci Borotice, „přes silnici“ k dennímu stacionáři, jevila jako neoptimálnější řešení.

Díky chráněnému bydlení dostanou osoby s postižením dostanou šanci se osamostatnit a zároveň přitom zůstanou zachovány jejich vazby na okolí, na které jsou zvyklí. Dále budou moci udržovat kontakt se svou rodinou a se svými blízkými a přitom žít svůj vlastní samostatný život.

5.2 Sociální podnikání

Další významným projektem, který se ve Stébłu chystá je naplnění myšlenky a cíle vytvořit nová pracovní místa pro lidi s postižením, a tím jim umožnit aktivnější zapojení do společnosti, dovršení dalšího bodu dospělosti a přispět ke zvýšení kvality života. K řešení této problematiky se rodí projekt veřejného sociálního podnikání.

Sociálním podnikáním se obvykle označují podnikatelské iniciativy veřejné nebo soukromé, jejichž bezprostředním cílem není dosažení zisku, ale vytváření pracovních příležitostí. Jestliže označujeme sociální podnikání a sociální podniky za neziskové, neznamená to, že by neměly být spojeny s tvorbou zisku, ale že prvotní pohnutkou k podnikání je vytváření nových pracovních míst.

Ve Stébłu vznikla myšlenka obnovit tradiční hokynářství, které k obci Borovice vždy neodmyslitelně patřilo. Zde zakladatelky projektu vidí možnost pro zaměstnávání několika svých klientů, přestože pouze na částečný úvazek, i tak by naplnil tento projekt další chvályhodný záměr tohoto sdružení. Vytvoření nových pracovních míst pro lidi s postižením, přednostně pro klienty Stébľa bude dalším velkým přínosem pro život postižených a jeho zkvalitnění. Činnosti, kterými by se měli klienti Stébľa do budoucna živit, či minimálně přivydělat na své živobytí, by měli vycházet ze současného programu sociálně terapeutických dílen. Veškeré dovednosti a pracovní návyky, které si klienti v sociálně terapeutických dílnách osvojují, jím bezesporu usnadní začátky v budoucím povolání, budou jim odrazovým můstkem na cestě k ..

Projekt sociálního podnikání je ve Stébłu zatím v zárodku, vedoucí pracovníci Stébľa v současné chvíli mapují situaci a připravují si podklady pro jeho realizaci, která přijde po ukončení pro ně doposud největšího projektu, a to výše zmíněného chráněného bydlení.

5. 3 Sportovní klub Stéblo, speciální olympiáda (české hnutí spec.olympioniků)

Nezbytnou součástí komplexní péče, kterou denního stacionář poskytuje svým klientům, je zajištění péče o tělesné zdraví.

Klientami Stébela jsou osoby s různými typy postižení. S některými se pojí i problémy fyzické, jako ochablost svalů, vadné držení těla, špatná koordinace pohybů, pohybové stereotypy. Většina klientů má také problémy s nadváhou. Velký důraz v rámci programu denního stacionáře je kladen na přirozený pohyb. Každý den se koná zdravotní tělesná výchova a jednou týdně nácvik na speciální olympiády pod vedením trenéra.

V roce 2006 byl zaregistrován Sportovní klub Stéblo. Mezi pohybové aktivity patří také mimo jiné relaxační cvičení shiatsu, které se u klientů velmi dobře ujalo. Pomohlo jim uvolnit se, poznat své tělo a celkově pozitivně zapůsobilo na jejich psychiku.

Na podzim roku 2007 byly za prostředky získané z Fondu sportu, kultury a volného času Města Dobříše pořízeny posilovací stroje, trampolína a sportovní náčiní, které zdravotní TV daly nový rozměr.

Účastí na těchto speciálních olympiádách je klientům Stébela umožněno zažívat pocity úspěchu, radosti z pohybu a zdravé soutěživosti, mají možnost se podívat dále, za hranice svého navyklého sociálního prostředí, navazovat nové sociální kontakty a vztahy, předvést svoje dovednosti okolí a probouzet a zocelovat v sobě samých snahu po překonávání sama sebe, dosahování nových a stále lepších výsledků v důsledku své píce a tréninků.

5. 4 Filmový klub Stéblo - Natáčení filmů

Občanské sdružení Stéblo se také aktivně zapojilo do projektu MENTAL POWER PRAGUE FILM FESTIVAL je mezinárodní filmový festival (ne)herců s mentálním a kombinovaným postižením, jehož pořadatelem a organizátorem je HENDAVER, o.s. Festival uvádí hrané filmy, ve kterých hrají výhradně lidé s mentálním a kombinovaným postižením.

Hlavní myšlenkou festivalu je vytvořit podmínky pro uměleckou seberealizaci lidí s postižením a podílet se tak na jejich duševním rozvoji. Tato aktivita otevírá navíc zcela novou možnost společenské integrace postižených. Festival vznikl proto, aby pomohl těmto lidem vybočit z kolejí všedního života a umožnil jim zažít chvíle slávy a umělecké tvorby. Jde o projekt ojedinělý, který se doposud v České republice ani v zahraničí nekonal. Existují jiné festivaly, které mapují

každodenní život lidí s postižením - divadelní, hudební i festivaly dokumentárních filmů. Festival hraných filmů však doposud neexistoval, přestože právě hraný film je žánrem, ve kterém lidé s postižením mohou aktivně naplnit své umělecké nadání a vnímání. Hraný film je prostorem, v němž se střetávají hudba, tanec, divadlo – tedy umělecké polohy, které jsou pro tyto lidi tou nejpřirozenější a často i jedinou formou komunikace.

Cílem festivalu je vytvořit takové podmínky a prostředí, které je typické pro filmové festivaly profesionálních herců, umožnit handicapovaným lidem prožít slavnostní a noblesní chvíle mezi lidmi bez handicapu, ukázat zdravým lidem, že tito lidé jsou jim v umělecké tvorbě a prožívání zcela vyrovnaní, přesvědčit širokou veřejnost o této jejich schopnosti a přesvědčit lidi s handicapem, že umělecky mají ve společnosti rovnocenné a pevné místo.

Tím, že se Stéblo do tohoto projektu aktivně zapojilo, umožnilo prožít tyto pocity svým klientům, zvýšit v nich pocit důležitosti ve společnosti, že jsou „někým“, hercem, osobností. Tyto pocity se v nich s každým dalším natáčením upevňují a čím dál více si uvědomují, že společně tvoří nějaké dílo, kterým se předvedou před širokou veřejností, pochlubí se tím, co dokázali a získají uznání a obdiv. Toto v nich bezesporu zvyšuje pocit sebedůvěry, sebeuvědomění. S přibývajícými hereckými zkušenostmi se také ponořují hlouběji do role, prožívají postavu, kterou ztvárňují v jejich charakterových rysech, vystupování a jednání, se svojí postavou se sžijí a prožijí si způsoby jejího chování a rozhodování. Tím si utvářejí představu o smýšlení někoho jiného, vynoří se z vlastního já učí se více vnímat osobnost druhých.

Prvním filmem byl snímek „Přátelé“, kterým se prezentovali na prvním ročníku filmového festivalu v roce 2007. Na druhém ročníku vystoupili se snímkem „Překvapení“, třetí ročník představili film „Kocába“ a letos to byl film „Zločin na poště“ na motivy stejnojmenné knihy Karla Čapka. Jejich nadšení a pocit velkého úspěchu se nedají zapomenout. Zejména po prvním festivalu a následném vyhlášení cen, v nich doslova proudilo štěstí a šířili kolem sebe nadšení z toho, že dokázali něco, o čem se jim dříve ani nesnilo, že se stali hlavními protagonisty filmu, viděli sami sebe na filmovém plátně a sklidili potlesk a uznání.

Zcela dobrovolná aktivita, která však není ani jednoduchá ani zadarmo, která stojí mnoho úsilí vedoucích, pedagogických i dalších zainteresovaných pracovníků, nakonec splní to, proč vznikla, a přináší očekávané naplnění života postižených osob. Do realizace filmu se vždy zapojuje celý tým Stébly, vypracují jeho scénář, shromáždí technické vybavení, rekvizity a kostýmy, získávají potřebné sponzory a finance, vypracují scénu a dekorace, obsluhují kameru, film natočí a zpracují do jeho konečné podoby a to vše svépomocí. Tedy nejenom pro klienty, ale i pro samotný personál je každé natáčení dobrodružstvím, během kterého získávají nové zkušenosti a poznatky, zdokonalují se v této tvorbě, což je patrné i na vývoji a kvalitě jejich snímků.

V červnu 2010 proběhl již 4. ročník festivalu. Klienti i pracovníci Stébly byli velmi mile překvapeni a festival splnil více než jejich očekávání. Byli nominováni do šesti kategorií: hlavní role, nejlepší výkon ve vedlejší mužské roli, hlavní ženská role, nejlepší mluvené slovo, nejlepší film, cena ČT, z nich ve dvou byli nejúspěšnější a odvezli si dvakrát 1. cenu.

6. Finanční zabezpečení provozu občanského sdružení Stéblo

Nezisková společnost je existenčně závislá na svých sponzorech, dotacích, finanční podpory. Jejich výčet uvádím v příloze č. 4.

7. Řízené rozhovory

7. 1 Řízené rozhovory s klienty občanského sdružení Stéblo

7. 1. 1 Příprava řízených rozhovorů

Pro realizaci svého záměru posouzení přínosu Stébly pro jeho klienty jsem se rozhodla využít metodu řízených rozhovorů a získat jejich prostřednictvím osobní, upřímné a pravdivé výpovědi o jejich životě a o tom, nakolik jsou spokojeni s využíváním služeb zařízení.

Před samotnou realizací řízených rozhovorů jsem vybrala vhodné otázky, přiměřené úrovni rozumových a komunikačních schopností probandů. Je pochopitelné, že jsem musela vybrat takový vzorek klientů, kteří tyto nároky splňují a dovedou jakkoli s mým přispěním zvážit a formulovat své představy o dalším životě a svém uplatnění ve společnosti.

K tomuto účelu jsem si zvolila svéprávné klienty, kteří Stéblo navštěvují již delší dobu, jsou z různých regionů Dobříška, Příbramska a Sedlčanska a pocházejí z rozdílných sociálních podmínek a vykazují různou míru své sociální adaptace a osobnostního rozvoje.

7. 1. 2 Realizace řízených rozhovorů s klienty

Rozhovory probíhaly v jim známém prostředí Stébly, v oddělené místnosti. S každým z probandů jsem vedla individuální rozhovor, který trval průměrně 20 minut.

Úvodem jsem každého klienta nejprve seznámila s obsahem, smyslem a cílem našich rozhovorů, tedy s důvody, pro které naše vzájemné rozmlouvání uskutečňujeme. Z druhé strany jsem se však snažila vyvarovat toho, abych jakkoli ovlivnila svými postoji samotné odpovědi, vyjádření klientů na mé otázky.

Jedná se sice nezřídka o hodnocení velmi subjektivní, z pohledu každého jedince, ale to právě bylo záměrem, který ve své práci sleduji, reflektovat skutečný a autentický přínos, tedy vliv na klienta, utváření jeho pocitů, postojů a vztahů k zařízení, jeho vrstevníkům, vedené jeho rozvíjejícími se schopnostmi sebereflexe, plánování svých dalších životních kroků a aktivit v průběhu vlastního dospívání.

Následují řízené rozhovory s klienty, které jsou uvedeny v příloze č. 5.

7. 1. 3. Vyhodnocení rozhovorů

Řízené rozhovory s klienty jednoznačně prokazují, dokládají, že klienti jsou působením celého okruhu aktivit a záměrů tohoto zařízení motivováni k uvažování o svých dalších možnostech v životě, jak ho naplnit, prožít, zejména ve vztahu ke svému pracovnímu či společenskému uplatnění, osamostatnění, převzetí zodpovědnosti za svůj život a rozhodování o nasměrování své cesty.

Velkým přínosem tohoto centra je pestrá nabídka aktivit zejména pracovního zaměření (košíky, keramika, péče o zahradu, výtvarná dílna, čištění interiérů automobilů,...), která rozvíjí psychomotorické dovednosti svých klientů, učí je zodpovědnosti za odvedenou práci a její dovršení, podněcuje též jejich tvořivost a vynalézavost, přináší jim i radost a uspokojení z výsledků jejich snažení, a bezesporu v jejím průběhu též rozvíjejí své komunikační dovednosti a vztahy.

Jak jsem dále měla možnost poznat, některým z klientů Stébla, se toto zařízení stává novým domovem, který neradi opouštějí. V něm si také utvářejí, za pomoci svých pedagogů, základní představy a názory týkající se jejich osamostatnění, v podobě následného chráněného bydlení a potenciálního pracovního a společenského uplatnění. Pracovníci Stébla se jim stávají „poradci“, stěžejní autoritou, kterou jsou nejen ochotni respektovat, ale její životní postoje, zkušenosti a moudrost jim pomáhá řešit svoje obtíže a stává se jim orientací pro jejich životní cestu.

Samotná pracovní profilace pracovního zaměření každého z klientů se rodí z jeho vlastních zálib a osobního výběru předkládané mu nabídky možných aktivit (práce na PC, vlastní tvorba – žurnalistická či literární, výroba košíků, pečování o rostliny, apod.). Tato volba spočívá výhradně na samotném klientovi, který takto rozhoduje o svém budoucím zaměření, dle vlastních představ a zálib.

Jsem přesvědčena že kdyby neprošli tímto zařízením, jen s malou pravděpodobností by kdy začali přemýšlet o naplňování svých životů tímto způsobem a směrem. Stéblo jim nadto vytváří i potřebné podmínky pro tyto formy seberealizace (chráněné bydlení, podnikání a jiné).

Z rozhovorů bylo zřejmé u všech probandů, že myšlenku na budoucí život dobře znají a

cestu kterou se chtějí a budou ubírat mají promyšlenou. Stéblo zde tedy zastoupilo právě tu důležitou roli v životě postiženého člověka a to tu, že svým klientům ukazuje možnosti a cesty jak žít život stejně jako normální lidé, jak svůj život prožít kvalitně a naplno, v zapojení do běžného života společnosti se všemi starostmi i radostmi, které k tomu patří.

7. 2 Řízené rozhovory s vedoucími pracovníci občanského sdružení Stéblo

7. 2. 1 Příprava řízených rozhovorů

Pro rozhovory se samotnými zakladatelkami občanského sdružení Stéblo jsem si připravila otázky, směřující především k motivaci a důvodu založení tohoto typu sdružení, záležitostí spojených s realizací jejich záměru, možnostmi a podmínkami, které v době zakládání Stébela byly ve sledovaném regionu Dobříšska. Dále mě zajímá skutečné naplňování jejich záměru, úspěchy a neúspěchy s touto realizací spojené. Zajímá mě, zda jsou spokojené se současným stavem a provozem Stébela a jejich hodnocení vývoje klientů, sledování případných změn, které u nich nastali. Tímto získám jejich zpětnou vazbu na fungování a smysl poskytování této služby.

7. 2. 2 Realizace řízených rozhovorů

Rozhovory byly vedeny s oběma zakladatelkami současně. Během rozhovorů se vzájemně doplňovaly.

Následují rozhovory s vedoucími pracovníci Stébela Alenou Homolkovou a Šárkou Daňkovou v příloze č. 6.

7. 2. 3 Vyhodnocení řízených rozhovorů s vedoucími pracovníci

Výpovědi obou vedoucích pracovníků Stébela prokazují jejich velké zaujetí záměrem, který si předsevzaly realizovat v podobě založení a rozvoje tohoto sociálního zařízení. Je patrné, že vše vyrůstá z jejich mimořádného zaujetí, pracovního a organizačního nasazení, neustálého promýšlení dalších cest, aktivit a služeb, jimiž je možné dále obohatit a zkvalitnit životy postižených lidí, na něž zaměřují svou péči. Výsledkem toho jsou další buď zamýšlené nebo již realizované projekty, které dále přispějí k zkvalitnění života stávajících klientů Stébela.

Analýzou a komparací aktivit realizovaných ve Stéble, ale zejména též odpovědí obou vedoucích pracovníků Stébela zjišťuji, že v tomto sociálním zařízení prokazatelně dochází k rozvíjení osobnosti jeho klientů, ke skutečnému jejich dospívání, tak jak o tom pojednávám v oddíle dospělosti teoretické části své práce, k jejich osamostatňování, seberozvíjení v mnoha postojích,

vztazích, komunikačních dovednostech a soužití se svým okolím a v neposlední řadě celou veřejností, v záměrech a schopnostech přijímat zodpovědnost za svůj vlastní život a jeho kvalitu a vědomě, za přispění svých pedagogů hledat a nacházet pro tyto záměry další řešení a východiska zejména v podobě chráněného bydlení, možností podnikání a dalších forem a prostředků seberealizace.

Závěr

V předložené bakalářské práci jsem se snažila vybrat a shromáždit co nejrelevantnější poznatky, postoje a názory odborníků, využitelné k zvolenému tématu práce, tedy zaměřené na „zvyšování kvality života osob s mentálním postižením v dospělém věku“. Tyto poznatky jsem rozvrhla do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části jsem předložila podstatné názory na dospívání a dospělost, na charakteristiku mentálního postižení a na aspekty, motivační podněty a realizační postupy směřující k zvyšování kvality života osob s postižením. Už v této části jsem se snažila opírat o to nejpodstatnější a nejdůležitější, co se k tématu práce vztahuje, nejen jeho výběrem, ale též svým vlastním hodnotícím pohledem.

Za důležité považuji skutečnost, že se mi podařilo nalézt, respektive zvolit sociální zařízení, v podobě občanského sdružení Stéblo, v němž právě to pozitivní pro zvyšování kvality života postižených, k čemu dospívám v teoretické části a jejich závěrech, je reálně uskutečňováno a naplňováno. To je obsahem praktické části mnou předložené práce

Uvědomuji si, že výběr samotných klientů, s nimiž jsem vedla řízený rozhovor, byl do jisté míry omezený a tím i jeho zobecnění by nemuselo být dostačující. Nicméně i takto shromážděné rozhovory průkazně vypovídají o skutečnostech, které uvádím ve svém shrnutí, závěrečném zhodnocení rozhovorů. Jsou podpořeny vyzněním rozhovorů s vedoucími pracovníky zařízení, s nimiž jsou zcela v souladu, a mají takto, dle mého názoru, dostatečnou výpovědní hodnotu o přínosu Stébela k zlepšování kvality života postižených jedinců a jejich seberozvoji.

Přínosem mého průzkumu sociálního zařízení Stébela, který jsem uskutečnila, byla pro mne samotnou příležitost ověřit si, jaký dopad má činnost této organizace a jejích aktivit a služeb na socializaci postižených, jejich rozvíjení schopností, dovedností, kreativity, sociálních vztahů, komunikačních dovedností, v nichž vykazují výrazné pokroky.

Celá řada aktivit, služeb a koncepce rozvoje Stébela rovněž vydává dostatečné svědectví o tom, že rozvíjení kvality života jeho klientů, je integrálním záměrem a programem, z tohoto zařízení vychází a je cílem, k němuž směřuje.

Po prozkoumání situace postižených osob v naší společnosti jsem dospěla k přesvědčení, že

by bylo mnohem vhodnější založit přístup společnosti k nim více na principech konzultací jejich specifických potřeb a nároků, než-li na stále strukturovanější péči o ně, která je jim nabízena a poskytována takřka na každém jejich kroku. To by vedlo k větší míře jejich vlastní zodpovědnosti za svůj život a své konání a z druhé strany též k jejich většímu respektování ostatními. Ne tedy jim jaksí podstrkávat „opečovávání“, ale však připravenost, zejména odborné veřejnosti, reagovat na ony náročné problémy a potřeby, které bez jejich přispění nedokážou řešit. Více jim tedy naslouchat a poté účinně pomáhat, nežli je před možnými úskalími jejich života předem ochraňovat a „zametat cestu“. Jejich vlastní překonávání překážek a to, že si samostatné přístupy k svému okolí osvojí, jim umožňuje hodnotnější naplnění svého života, rozvíjet jejich sebedůvěru a zodpovědnost za svůj život, a tím i vyšší úroveň jejich sociálního začlenění do společnosti a umožní naplnit tak podmínky dospělosti. Takto samostatní a vyzrálí jedinci pochopitelně jsou méně závislí na svém okolí a nadto jsou pro ně nezřídka i větším přínosem, protože jsou ochotni a schopni řešit své potřeby, realizovat je a tím na mnoha úrovních své existence přispívat společnosti produkty své práce a tím ji i významně obohacovat. Tento záměr sociální zařízení Stéblo sleduje a v mnoha ohledech se ho snaží, a to velmi úspěšně, také realizovat. V tom je jeho nesporný přínos jak pro jeho samotné klienty, tak pro společnost jako takovou.

Shrnutí

Tématem této bakalářské práce bylo „Zvyšování kvality života osob s mentálním postižením v dospělém věku“. V teoretické části této práce byly popsány pojmy s tímto tématem související – dospělost, mentální retardace, kvalita života a sociální služby.

Praktická část práce je zaměřena na konkrétního poskytovatele sociálních služeb. Bylo provedeno průzkumné šetření daného poskytovatele a na základě řízených rozhovorů s jeho zakladateli a také jeho klienty úspěšně prokázáno naplnění i další plnění záměrů, které si sdružení předsevzalo, a jež vedou ke zkvalitňování životů jeho klientů směrem k jejich maximální samostatnosti a soběstačnosti.

Summary

The theme of this thesis was "Improving the quality of life of people with mental disabilities in adulthood". In the theoretical part of this work were described with terms related to this theme - adult, mental retardation, quality of life and social services.

The practical part is focused on a particular social service providers. Was carried out reconnaissance survey of providers and managed on the basis of interviews with its founders and its clients successfully meet other established performance goals, which the association resolved, and that lead to improving the lives of its clients toward their maximum independence and self-sufficiency.

Seznam použité literatury:

- ŠIŠKA, J., *Mimořádná dospělost*, Karolinum, Praha, 2005, ISBN 80-246-0992-4
- STRNADOVÁ, I., *Od marginalizaci k důstojnému životu, Dospělé a stárnoucí ženy s mentálním postižením*, Karolinum, Praha 2009, ISBN 978-80-7290-413-6
- STRNADOVÁ, I., *Rodiny osob s mentálním postižením, současné směry ve výzkumu a možnosti speciálněpedagogické intervence*, Karolinum, Praha, 2008, ISBN 978-80-7290-388-7
- PIPEKOVÁ, J., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Paido, Brno 2006, ISBN 80-7315-120-0
- LANGER, Stanislav, *Mentální retardace, 3. vydání*, Kotva, Hradec Králové 1996, ISBN 80-900254-8-X
- TITZL, B., *Postižený člověk ve společnosti*, Karolinum, Praha, 2000, ISBN 80-86039-90-0
- TITZL, B., *Partnerství člověk – pes a jeho využití pro podporu osob znevýhodněných*, Speciální pedagogika, časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky, roč. 6., díl 3., s. 45 – 50, Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1996, ISBN 0862-1632
- VÁGNEROVÁ, M., *Patopsychologie pro pomáhající profese*, Portál, Praha, 2004, ISBN 80-7178-802-3
- BLAŽEK, B., OLMEROVÁ, J., *Světy postižených*, Avicem, Praha, 1988, ISBN 08-083-88
- VALENTA, M., MULLER, O., *Psychopedie – teoretické základy a metodika*, 1. vyd., Parta, Praha, 2003, ISBN 80-7320-039-2
- RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol., *Speciální pedagogika*, 4. vyd., Olomouc, 2006, ISBN 80-244-1475-9
- FARKOVÁ, M., *Dospělost a její variabilita*, Grada, Praha, 2009, ISBN 978-80-247-2480-5
- ŠOLCOVÁ, I., *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*, Grada, Praha, 2009, ISBN 978-80-247-2947-3
- RONENOVÁ, T., *Psychologická pomoc dětem v nesnázích*, Portál, Praha, 2000, ISBN 80-7178-370-6
- KLENKOVÁ, J., *Logopedie*, Grada, Praha, 2006, ISBN 80-247-1110-9
- ČERNÁ, M., *Česká psychopedie, speciální pedagogika osob s mentálním postižením*, Karolinum, Praha, 2008, ISBN 978-80-246-1565-3
- VALENTA, M., KREJČÍŘOVÁ, O., *Psychopedie, kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*, Netopejř, Olomouc, 1997, ISBN 80-902057-9-8
- SELIKOWITZ, M., *Downův syndrom*, Portál, Praha, 2005, ISBN 80-7178-973-9
- CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu*, Grada, Praha, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4

- KŘIVOHLAVÝ, J., *Konflikty mezi lidmi*, Portál, Praha, 2002, ISBN 80-7178-642-X
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie 2.*, aktualizované vydání, Grada, Praha, 2006, ISBN 80-247-1284-9
- ŠVARCOVÁ, I., *Mentální retardace*, Portál, Praha, 2000, ISBN 80-7178-506-7
- VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie II., dospělost a stáří*, Karolinum, Praha, 2007, ISBN 978-80-246-1318-5
- VOCILKA, M., *Autismus*, Tech-market, Praha, 1996, ISBN 80-902134-3-X
- VÁGNEROVÁ, M., STRNADOVÁ, I., KREJČOVÁ, L., *Náročné mateřství, být matkou postiženého dítěte*, Karolinum, Praha, 2009, ISBN 978-80-246-1616-2
- BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J., *Psychopedie*, Paido, Brno, 2007, ISBN 978-80-7315-161-4
- VAŠUTOVÁ, J., *Být učitelem, co by měl učitel vědět o své profesi*, Karolinum, Praha, 2007, ISBN 978-80-7290-325-2
- AUGER M.T., BOUCHARLAT, CH., *Učitel a problémový žák, strategie pro řešení problémů s kázní a učením*, Portál, Praha, 2001, ISBN 80-7178-907-0
- PIAGET, J., *Psychologie inteligence*, SPN, Praha, 1970, ISBN14-053-70
- VESTER, F., *Myslet, učit se a zapomínat*, Fraus, Plzeň, 1997, ISBN 80-85784-79-3
- VÁCHA, M., *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, Cesta, Brno, 2008, ISBN 978-80-7295-104-8
- KANTŮRKOVÁ, E., *Zahrada dětství jménem Eden*, Hynek, Praha, 1998, ISBN 80-86202-23-2
- PAIVA, M. R., *Byl jsem daun!*, Mladá Fronta, Praha, 1992, ISBN 80-204-0248-9
- GALLI, R., *Zachránit Jeffreyho*, Portál, Praha, 2002, ISBN 80-7178-668-3
- KVAPILIK, J., ČERNÁ, M., *Zdraví způsob života mentálně postižených*, Avicenum, Praha, 1990, ISBN 80-201-0019-9
- HELUS, Z., *Úvod do sociální psychologie, aktualizovaná témata pro studující učitelství*, Karolinum, Praha, 2001, ISBN 80-7290-054-4
- STŘIHAVKOVÁ, D., *Denisa*, JPM Tisk, Praha, 2006, ISBN 80-86313-19
- FRANČEOVÁ, E., *Deník mého syna*, Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha, 2002, ISBN 80-211-0418-X
- ČERVENÁ, E., FRANČEOVÁ, E., *Dopisy Janě*, SPMP OV, Praha, 2004, ISBN 80-211-0482-1
- KALABISOVÁ, J., *S kloboukem na nepřítele*, Okamžik, Praha, 2005, ISBN 80-903247-7-0
- CHVÁTALOVÁ, H., *Jak se žije dětem s postižením*, Portál, Praha, 2001, ISBN 80-7178-588-1

Odborné časopisy:

Speciální pedagogika, časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky, Karolinum, Praha

Pedagogika, příprava učitelů – proměny a naděje, karolinum, Praha

Učitelské noviny, GNOSIS, Praha

Internetové odkazy:

<http://www.dobromysl.cz/> (cit. 2010-5-14)

<http://www.mentalpower.cz/> (cit. 2010-04-20)

<http://www.mpsv.cz/cs/9> (cit. 2010-04-20)

<http://www.mpsv.cz/cs/9> (cit. 2010-04-20)

<http://www.nuov.cz/>

<http://www.skolaonline.cz/>

<http://www.uiv.cz>

<http://www.e-gram.cz>

<http://www.alfapet.cz>

<http://www.prvnikrok.cz>

<http://www.centrumsluzeb.cz>

<http://www.infoposel.cz>

<http://www.help24.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Adresář poskytovatelů sociálních služeb a volnočasových aktivit v regionu Dobříšska

Příloha č. 2 – Přehled nabízených aktivit denního stacionáře Stéblo

Příloha č. 3 – Obrazová dokumentace výstavby chráněného bydlení

Příloha č. 4 – Vícezdrojové financování

Příloha č. 5 – Řízené rozhovory s klienty Stébla, o. s.

Příloha č. 6 - Řízené rozhovory s vedoucími pracovníky Stébla, o. s.

Příloha č. 1 - Adresář poskytovatelů sociálních služeb a volnočasových aktivit v regionu Dobříšska

Poradenství:

Centrum pro zdravotně postižené Středočeského kraje, o. s,
Národní rada osob se zdravotním postižením – Poradna pro uživatele sociálních služeb
Středisko výchovné péče

Denní stacionáře a sociálně terapeutické dílny:

Domov Svatý Jan
Nalžovický zámek

Volnočasové aktivity:

Fitnesscentrum Dobříš
Restart, o. s.
Český rybářský svaz
Český zahrádkářský svaz
o. s. Dotkni se
o. s. Zdravotně postiženýh Dobříš

Příloha č. 2 – Přehled nabízených aktivit denního stacionáře Stéblo

Nabízené aktivity:

- právo
- osobní pohovory
- plánování volného času
- plánování volného času
- všeobecný rozvoj
- relaxační cvičení
- poznávání hodin
- nácvik manipulace s penězi
- rozvoj slovní zásoby, tvorba vět, náprava hlásek
- základy etikety, nácvik společenského chování
- bezpečnost na silnici
- anglický jazyk
- turistika
- fotografování
- grafomotorická cvičení
- cvičení, posilovna různé sporty
- speciální olympiády
- práce s PC
- ekologické aktivity, vztah k životnímu prostředí
- společenské hry
- rybaření
- nácvik telefonování
- nácvik péče o oblečení
- nácvik vaření
- nácvik výměny ložního prádla
- péče o tělo
- nácvik manipulace s příborem
- nácvik péče o byt
- stříhání, lepení

- vyšívání
- háčkování , pletení
- nákupy
- aktivity s prvky muzikoterapie
- dramaterapie
- filmování
- nácvik cestování
- výlety
- zážitkové pobyty
- ruční práce -korálky, filcování
- práce s hlinou, výtvarné aktivity

Příloha č. 3 – Obrazová dokumentace výstavby chráněného bydlení

Příloha č. 4 – Vícezdrojové financování

Provoz neziskové organizace Stéblo je financován z více zdrojů, především z grantů Evropské unie a Středočeského kraje. Nemalou měrou přispívají na činnosti Stébela další dárci, jejichž výčet je uveden níže.

Nadace rozvoje občanské společnosti
Ministerstvo práce a sociálních věcí
Středočeský kraj
Ministerstvo kultury
Nadace Divoké husy
Nadace Veronica
Nadace Umění pro zdraví
Nadace Dobré dílo sester sv. Karla Boromejského
Nadace Dětský mozek
Společnost Duha
Nadace Naše dítě
Nadace Preciosa
Nadační fond J&T

Město Dobříš
Město Sedlčany
Město Mníšek pod Brdy
Obec Daleké Dušníky
Obec Drevníky
Obec Borotice
Obec Petrovice

... a další dárci a pomoc.

Příloha č. 5. – Řízené rozhovory s klienty Stébła, o. s.

TOMÁŠ

Tomášovi je 27 let. Do Stébła chodí od roku 2005, byl jedním z prvním klientů. Dnes Stébło navštěvuje prakticky denně. Kromě vzdělávání se rád věnuje především čtení, psaní, malování a keramice. Žije v domácnosti s matkou a otcem, má dva starší sourozence. Absolvoval základní vzdělávání ve speciální třídě při základní škole.

Co plánuješ do budoucna?

Chtěl bych psát do novin, dělat žurnalistiku.

Co pro to chceš udělat, abys mohl tuto práci dělat?

Určitě je hodně věcí co můžu udělat a na sobě zlepšovat a vždycky bude, ale asi větší odhodlání, abych překonal tu dejme tomu lenost, abych se snažil cvičit i sám doma, ne jenom tady, protože to mi tady říkají kluci furt, abych se snažil i sám doma cvičit, a to moc nedělám. Tady jsem loni napsal s pomocí P. (asistent) dva články do novin – rozhovory se zpěvákama – chtěl bych se tím živit ale to se musím naučit s nějakýma alternativníma pomůckami. Stébło mi taky dopomohlo k tomu, že mi založili meilovou adresu, využívám internet, ne že bych ho předtím neměl ale nemohl jsem ho využívat v takový míře. Já diktuju e-maily a tady mi píšou texty.

Co ti v tom brání?

Hlavně to, že si počítač nemůžu ovládat sám, ještě ke všemu mi úplně dobře nebo skoro vůbec nejde čtení, což je asi moje chyba. Málo jsem se tomu věnoval. Zkoušeli jsem tady program který jde ovládat hlasem, jenomže je velkej problém že mi ten počítač nerozumí. Nejhorší je to psaní, nemůžu psát. Chtěl bych psát články.

A co bydlení, chtěl bys bydlet sám?

Určitě jo, mám tady zažádáno ve chráněném bydlení. Mám rodiče strašně rád, udělali toho pro mě moc, ale chtěl bych se osamostatnit, ale mám obavy jak to vůbec zvládnou.

Proč?

Otázka je kolik budou za to chtít, za osobního asistenta. Jestli na to budu mít. Mě rodiče šetří takže nějakou chvíli bych to přežil, mám pojistku takže na nějakou chvíli jsem zajištěný ale asi

ne napořád. Vždycky si říkám, že se mám dobře. Je to proto, že jsem optimista. A oproti ostatním lidem s postižením se mám přepychově.

Jsi v životě spokojený?

Já si myslím že proti jiným lidem jsem teď spokojený, ale obávám se jak to bude do budoucna.

Co bys dělal, kdyby Stéblo nebylo?

Teď si myslím, že už nějaké možnosti jsou, ale v době když vzniklo, tak žádná jiná možnost nebyla. Rád jsem si s tebou popovídal, dobře, že jsi přijela a vzala jsi mě sem, protože jsem si potřeboval ulevit ohledně věcí, který mě trápily.

ANNA

Anně je 26 let. Stéblo navštěvuje denně od 1. 9. 2005. Žije ve společné domácnosti s rodiči. Má mnoho sourozenců, kteří již žijí samostatný život. Anna se ve Stěble nejraději zabývá běžnými domácími pracemi (zahradničení, vaření, úklid, čištění interiérů aut). Ráda čte, vyrábí svíčky a pracuje s keramikou.

Základní vzdělávání absolvovala na zvláštní škole, poté studovala na Dvouleté katolické škole v Praze v Karlíně obor Praktická škola dvouletá.

Jaký máš plány do budoucna?

Budu možná tady v tom chráněném bydlení, jestli to bude. Už to dostavují. Dole budu bydlet sama, no bude to tam super. Budu tam mít svoji kuchyňku, asi televizi, budu mít svoji mikrovlnku, jestli tam bude. Budu tam mít koupelnu, záchod, sprchu a umyvadlo a takovej malej koutek na věci, jako bundy, boty a pantofle. Tak už se těším. Jo a nahore budeme mít společenskou místnost, tam budou vozíčkáři a dole budou klienti co choděj. Budu tam bydlet sama a budou mě chodit navštěvovat.

Co k tomu budeš potřebovat, dokážeš si představit co obnáší samostatné bydlení?

No, budu asi potřebovat peníze, abych to mohla zaplatit. A taky na jídlo a tak, abych si mohla uvařit.

Co umíš uvařit?

Polívku z masa, omáčku, těstoviny.

Co budeš pro to dělat abys na to všechno měla peníze?

No, budu si muset najít práci. Už jsem se na ptala. Já bych chtěla pracovat na Dobříši, někam jít zametat. Bavilo by mě taky pletí záhonů.

Je těžký sehnat práci?

No je, zatím pro mě žádnou neměli.

PAVLA

Pavle je 27 let. Žije nedaleko Borovic ve společné domácnosti s matkou a bratrem. Rodiče jsou rozvedeni. Do Stébla chodí od 1. 9. 2010. Předtím absolvovala zvláštní školu. Ve Stéble ji nejvíce baví především výuka (matematika, český jazyk, anglický jazyk). S oblibou vyrábí košíky a další proutěné zboží, dále ji velmi baví práce s počítačem a natáčení filmů. Ráda sportuje, jezdí na kole. Nejvíce ji baví práce s malými dětmi.

Co plánuješ do budoucna?

Chci začít hledat práci. Musím na pracák a uvidím, co mi tam nabídnou. Chtěla bych pracovat v kanceláři u počítače, telefonovat.

Proč hledáš práci?

Chci začít pracovat a vydělat si peníze. Ty potřebuju abych si mohla něco koupit nebo šetřit pro rodinu.

A chtěla bys mít svojí vlastní rodinu, děti?

Jo to bych taky chtěla, stačilo by mi jedno, dvě.

Máš přítele?

Mě se teďko líbí jeden tady ve Stéble.

A kde byste bydleli?

Zatím u mámy, to je bez problémů. Pak až nebude máma budu bydlet v cháněném bydlení

a to musím mít peníze abych to mohla platit.

MARKÉTA

Markétě je 23 let. Je romka a žije v adoptivním české rodině. Sourozence nemá. Do Stébľa chodí od 20. 2. 2006 pravidelně každý den. Velmi ji baví ruční práce (korálky, keramika, košíky, malování, batikování). Nejraději má zpěv a tanec. Píše básně. Absolvovala zvláštní školu a dále Dvouletou praktickou školu v Praze.

Jak si představuješ svou budoucnost?

Mě by bavilo se věnovat jiným lidem, pomáhat jim. Třeba v Opařanech, tam byli kroužky a lidi postižený víc než já a já si třeba myslím, když něco umím a můžu někomu dát, tak že je dobrý někoho něco naučit, pomoci mu.

A s čím bys jim chtěla pomáhat?

Třeba kdyby někdo chtěl navlékat korálky, háčkovat, nebo plít a když bude mít tu možnost tak mu ukážu jak to má dělat, tak jako mi to ukazují tady, já ráda pomáhám.

A kde ses všechny tyhle věci naučila?

Tady ve Stěble navlékáme korálky, vyrábíme různé šperky, náušnice, náramky, taky na krk.

Co pro to chceš udělat, abys mohla dělat tuto práci, která tě baví?

Nemám moc možnost dělat. Máma říkala, že mám ten plný důchod. A já nemůžu dělat s ostrýma věcmi, třeba v kuchyni nebo u stromů, protože by to dopadlo špatně. Protože jsem se dřív poškozovala, řezala.

Chtěla bys někdy bydlet sama?

To bych si hrozně přála, ale nevím, co Alenka na to, jestli by mě sem vzala, přála bych si to, abych měla kde bydlet, ne být s rodičema. Mít takový to svoje, protože já sama pokoj nikdy neměla, spím s rodičema, neměla jsem nikdy takovou možnost být chvíli sama doma, mám hodně šminek a vždycky jsem chtěla svoji poličku, jenže u nás to nejde.

Chtěla bys někde pracovat?

Někdy se stane když jsem na někoho naštvaná nebo si myslím, že jsem mu ublížila, tak

prostě, než abych šla za někým, tak vezmu žiletku a říznu se. Myslím na tu bolest a ne na to, co jsem třeba řekla špatného nebo někdo řekl něco špatného mně. To jsem byla v Opařanech, kde jsme se učili neřezat se, tam jsem byla čtyřikrát, jednou v Bohnicích a teď jsem tady. Tady jsem šťastná.

Chtěla bys mít svou rodinu?

Děti asi ne. Bojím se, abych nebyla jako moje máma. Pořád si myslím, možná časem změním názor, někdy se mi o tom zdá, jak mě pálila

KAMILA

Kamile je 22 let. Bydlí s rodiči, má jednu sestru. Nejraději má keramiku a košíkaření, ráda se učí matematiku, psaní, práci s počítačem a skládat puzzle. Kamila navštěvovala Arkádii v Teplicích. Do Stébła chodí od roku 2007.

Co bys chtěla dělat do budoucna?

Chtěla bych bydlet v chráněném bydlení s Markétou v jednom bytě a chodit do té kavárny, Chtěla bych pracovat v kavárně. Uklízela bych stoly.

A co pro to musíš udělat?

No, když oni tu kavárnu nakonec neotevřeli, tak možná potom. Teď jsem ráda tady, doma, abych se unudila, tady mě to baví, učím se šít

Co musíš umět abys mohla bydlet sama?

Zapnout plyn na sporáku a varnou konvici, to se naučit.

A kde se to chceš naučit?

No, máme vaření tady ve Stéble tak už mi to docela jde.

Příloha č. 6 - Řízené rozhovory s vedoucími pracovníci Stébla, o. s.

V následných řízených rozhovorech s vedoucími pracovníci Stébla, Alenou Homolkovou a Šárkou Daňkovou, zachycuje přínos Stébla a jeho aktivit pro jeho klienty z pohledu těch, které je koncipují, organizují, vedou a realizují.

Co vás vedlo k založení Stébla?

Šárka: Založit Stéblo napadlo prvořadě Alenu. Přišla s nápadem, že by bylo třeba udělat něco pro zdravotně postižené v tomto regionu. Protože Alča vystudovala speciální pedagogiku, měla přehled jak situace v našem regionu Dobříšska vypadá. Bylo jasné, že tady chybí návaznost na základní vzdělání pro postižené, kteří po něm nemají kde pokračovat, a tak přemýšlela, co by se pro ně dalo udělat. Přišla na řešení, založit něco ve smyslu denního stacionáře. V té době, roku 2004, ještě nebyl zákon, který by tyto služby právně zaštitil. Zvažovaly jsme tehdy více verzí, promýšlely je a pátraly, co by bylo vůbec realizovatelné ve vztahu k možnostem, které se nám naskýtal, myslím tím zejména různé objekty, nakonec jsme vybraly budovu Základní školy v Borovicích, která v té době zrovna končila svou činnost. V ní jsme založily toto zařízení a nazvaly jsme ho tehdy denním centrem Stéblo. Otevřeli jsme ho v roce v září roku 2005 a krátce nato, v roce 2007, vešel v platnost nový zákon o sociálních službách, podle kterého jsme musely status našeho zařízení upravit. Od té doby máme denní stacionář a sociálně terapeutické dílny. V rámci nového zákona jsem vybíraly, co by nejvíce odpovídalo našim záměrům a zvolily jsem tedy tyto služby. Vzhledem k tomu že zájem o ně je veliký, tak si myslím, že to byla ta správná volba.

Zažili jste nějaká krizová období během existence Stébla?

Šárka: Ano, bylo jich hodně a myslím, že je to krizové pořád, ty krize přicházejí v takových různých vlnách, vždycky se najednou něco nepředvídaného vyskytne. *(směje se)*

Alena: Několik letních měsíců jsme tady strávily malováním, stěhováním, úpravami, výzdobou prostoru, vypracovávaly projekty, které nám měly zajistit finance, na všechno jsme byly ze začátku samy.

Co vůbec jste od Stébla očekávaly?

Alena: Původní představa byla, že budeme mít 5 klientů a vyplníme jim jejich volný čas, navážeme na předchozí školní výuku, tím že ji budeme upevňovat a rozvíjet. Nakonec to předčilo naše očekávání. O naši službu byl velký zájem a my své záměry nadále upravujeme podle toho, co se nám osvědčilo a myslíme si, že je pro klienty nejlepší.

Jak k tomu tedy došlo k tomu, že jste se z malých představ o kapacitě pěti klientů dostaly až na současných 19?

Alena: Dřív jsme neměly stanovenou kapacitu našeho zařízení. Takže když někdo přišel, a my máme dobré srdce, začal vyprávět svůj příběh, tak jsem vždy řekli, tak ho vezmeme. Také jsme samozřejmě přihlížely k možnostem personálního zabezpečení, abychom vše zvládli.

Měli jste tyto současné prostory, které máte k dispozici, už od samého začátku?

Alena: Ne, nejdřív jsme měly pronajaté dvě místnosti a tělocvičnu, která byla napůl s mateřskou školou.

Šárka: Pořád se rozšiřujeme a pořád je nám to malé. (směje se). Potřebovali bychom ty prostory nafukovat.

Co se klienti v průběhu svého pobytu u vás naučí, co v nich rozvíjíte, čím si myslíte, že přispíváte ke zvyšování jejich kvality života?

Alena: Upevňujeme v nich, to co se dosud naučili, na tom stavíme a dále to rozšiřujeme a obohacujeme, hlavně o to, co budou dál potřebovat pro svůj další život, zvláště, co se týká péče o vlastní osobu a také o dovednosti osvojené prací v dílnách.

Šárka: Pak určitě také rozvíjíme jejich sociální vztahy, mezi sebou navzájem, k nám, pedagogům a personálu a také k celému okolí. Jsou tady v určitém kolektivu, kde spolu musí nějak vycházet, zase jinak než třeba ve škole, nejenom mezi vrstevníky, ale i staršími a mladšími, musí se naučit s nimi vycházet. Občas je to docela problematické, tak je vedeme i v tomto směru.

Alena: Další přínos vidím v tom, že se dostanou také někam jinam, převážná část našich klientů je z vesnic. Jezdí pravidelně na nákupy, na filmový festival, speciální olympiády, na výlety apod.

Šárka: Nejdůležitější je podle mě pro ně kontakt s normálním prostředím, a samotný fakt, že se k nám do Stébla dostanou. Ať to potom povede kam to povede, ať si práci najdou či ne, tak si myslím, že tohle jim jejich život alespoň z části obohatí a naplní. Samozřejmě že je více možností jak dál postupovat a naše služby rozvíjet, ale musíme to dělat postupně, přiměřeně k tomu co zvládnou a co je baví a je pro ně prospěšné.

Čím si myslíte, že je obohacuje natáčení filmů a účast na filmových festivalech?

Alena: Já myslím, že v tu chvíli se cítí jako opravdoví herci.

Šárka: A jsou na to pyšní, cítí se být herci. Při samotném natáčení je to zápolení, moc je to baví, to určitě, ale je to pro ně i pro nás náročné, scény se musejí často opakovat.

Alena: Ale oni od toho něco očekávají...

Šárka: ...že půjdou na podium, že se ukloní, představí, dají někomu podpis, uvidí se na projektoru, někdo je pochválí.

Dnes už máte za sebou natočený čtvrtý film, když to srovnáte s natáčením prvního, je v tom nějaký rozdíl - změnilo se třeba vnímání a prožitek klientů z natáčení, rozvíjí to nějak jejich osobnost?

Šárka: Určitě ano.

Alena: Myslím, že u toho prvního filmu vůbec netušili, co od toho očekávat. Prostě někam přijeli, my jim něco řekli, brali to tak, jako že probíhá nějaká zábava, že mají něco udělat. Došlo jim, o co jde teprve, když ten film pak viděli. Je to náročné, scény se netočí tak jak jdou ve filmu po sobě a také se točí na různých místech, takže vždycky to celé pochopí až potom.

Šárka: K rozvíjení jejich osobnosti přitom určitě dochází, protože najednou je jejich okolí vnímá úplně jinak. Když je třeba potká soused a řekne : „Teda Fando, ty jsi dobrej, tys to tam dobře zahrál!“. No, a to by se jinak nikdy nestalo. Takže to určitě vliv má na jejich sebevědomí, sebedůvěru, rozvíjí to jejich představitivost, tvořivost a zážitek z úspěchu.

Čím si myslíte, že nejvýznamněji přispíváte ke zvyšování kvality života svých klientů?

Šárka: Hlavně že je „vytáhneme“ z jejich domácího prostředí. Učíme je používat jak ruce tak mozek. Celkově je zapojit do života, že jen nesedí. Jsou nuceni něco dělat, podávat nějaké výkony v jakékoli oblasti, snažíme se je směřovat a vybavit vším potřebným i do dalšího života. Je samotné by zpočátku ani nenapadlo, že mohou bydlet sami, nebo chodit do práce. Takhle to přijmou za své a začnou se snažit pro to něco dělat.

Co si slibujete od probíhající výstavby chráněného bydlení?

Alena: Začalo v rámci komunitního plánování služeb na Dobříši, tam probíhalo dotazníkové šetření a z něho vyplynulo, že by v našem regionu bylo zapotřebí zbudovat chráněné bydlení. V tomto projektu je nejen chráněné bydlení, ale také odlehčovací služba.

Šárka: Projektem jsme se začali zabývat v roce 2006, kdy proběhly první schůzky se všemi partnery, kteří se na komunitním plánování podílejí.

Šárka: V určitém věku je pro každého jedince normální se osamostatnit, pokud je to alespoň trochu reálné. Záleží samozřejmě na jejich finančních možnostech. Musíme ověřit, jak bude provoz bydlení drahý. U některých klientů předpokládáme, že si nejdříve budou muset najít práci, jinak náklady spojené s bydlením nebudou schopni uhradit a tím se osamostatnit. Takto to přece funguje i v životě mnoha dalších lidí, také se přece nemůžeš jen tak sebrat a odejít od rodičů, musíš mít na to

nejprve nějaké prostředky. A tak je tomu i tady. Pro někoho z klientů to třeba bude velmi těžké.

Jaké máte představy o zamýšleném sociálním podnikání?

Šárka: Začínáme s málem. Vše záleží na mnoha okolnostech, zvláště na trhu, jak se nám povede.

Alena: Zaměstnat bychom chtěli skoro každého ze zájemců, ale jejich úvazky budou nejdříve jen částečné, jiné u každého klienta, takže v přepočtu půjde ze začátku celkově tak o tři úvazky.

Šárka: Plány jsou velké a široké, zatím přemýšlíme, jak by se to dalo vůbec udělat, chodíme na různá školení, kde ti řeknou, že nějaká cesta, kterou si my zrovna představujeme není možná. Vše je zatím jen v plánech, takže uvidíme, co z toho nakonec vzejde. Už od založení Stébla jsme měli tento záměr, který tu stále chybí. Máme spoustu dalších plánů, zejména bychom chtěli poskytovat další služby pro veřejnost, ale uvidíme, co z toho nakonec vzejde.